

Mr. sc. Željko GALIĆ, asistent, Pravni fakultet, Mostar, i
mr. sc. Jozo ČIZMIĆ, viši predavač, Pravni fakultet, Split, i
Pravni fakultet, Mostar

NOVO GRAĐANSKO PROCESNO PRAVO U FBiH

(Pravni izvori)

Sažetak

Činjenica državnopravnoga osamostaljenja SR Bosne i Hercegovine, a kasnije i njezin daytonski preustroj u državu Bosnu i Hercegovinu, izazvala je niz različitih pravnih posljedica. To se, dakako, očituje i na području građanskog procesnog prava. Važno je napomenuti da su Ustavom Bosne i Hercegovine entitetima i njihovim nižim jedinicama ostavljene velike zakonodavne ovlasti, pa i u građanskom procesnom pravu.

U radu su autori ukazali na važeće pravne izvore građanskoga procesnog prava u Federaciji Bosne i Hercegovine, a posebno su obrađena nova rješenja iz Zakona o parničnom postupku Federacije BiH.

I. Uvod

Raspadom SFRJ SR Bosna i Hercegovina je, 6. travnja 1992. godine, stekla državnu neovisnost. Iako se nakon toga moglo govoriti o nagovještajima novoga bosanskohercegovačkog pravnog sustava, on se ubrzo stvarno raspao na tri dijela: Republiku Srpsku, Hrvatsku zajednicu a potom Hrvatsku Republiku Herceg-Bosnu, te dio pod bošnjačko-muslimanskim nadzorom na kojem se primjenjuju do tada važeći propisi i donose novi. Zbog prevladavanja nastale državno-pravne krize pod pokroviteljstvom Međunarodne zajednice dolazi do potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.¹ Njegovim potpisivanjem u Bosni i Hercegovini uspostavljeno je bitno drukčije ustavnopravno uređenje. Prema odredbama Ustava BiH,² Bosna i Hercegovina je sastavljena od dva entiteta - Federacije BiH i Republike Srpske. Time su uspostavljena tri ustavna subjekta u Bosni i Hercegovini, tako da svaki od njih (država i dva entiteta) ima svoje ovlasti. Federacija BiH također ima složenu ustavnu strukturu, prema kojoj federalne vlasti i županije (kantoni) imaju svoje isključive nadležnosti, pa i na području građanskoga procesnog prava.

¹ Sporazum je parafiran u Daytonu (SAD) 21. XI. 1995., a potpisan je u Parizu 14. XII. 1995. godine, kada je stupio na snagu.

² Ustav Bosne i Hercegovine sadržan je u Aneksu 4. D. S. Daytonskoga sporazuma.

II. Propisi države Bosne i Hercegovine

1. Na današnjem bosanskohercegovačkom području tijekom bliže povijesti dogodilo se više izmjena državno-pravnog uređenja, što je imalo odraza i na području građanskog sudovanja. Do austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine na tom su se teritoriju primjenjivali propisi starog običajnog prava, državno pravo Turske, šerijatsko pravo i partikularno bosanskohercegovačko pravo. Nakon austrougarske okupacije počela je postupna recepcija austrijskog zakonodavstva, pa i na području građanskog procesnog prava. Ti recipirani austrijski propisi primjenjuju se pretežno i između dva rata.³ Nakon nastanka Jugoslavije stvaranje jedinstvenoga pravnog sustava bio je jedan od najvažnijih zadataka organiziranja nove državne uprave i sudstva. Na jedinstvenom državnom području postojale su različite državno-pravne tradicije i pravne institucije. Nejednakost pravnih propisa, koja je bila osobito izražena na području građanskoga (procesnog) prava, uvjetovala je nejedinstvenu sudsku praksu, pa se u novoj državi u početku nije mogla osigurati jednoobrazna zaštita svih građana.⁴ Dok je Bosna i Hercegovina (dalje BiH) bila (federalna) jedinica u sastavu Jugoslavije, na njezinom su teritoriju vrijedili savezni jugoslavenski propisi iz područja građanskog procesnog prava, ali i propisi koje je BiH donosila na temelju svojih zakonodavnih ovlasti.⁵ Ti su se republički propisi nastavili primjenjivati i nakon osamostaljenja BiH, sada kao propisi samostalne države BiH. Što se tiče bivših saveznih propisa, nakon raspada SFR Jugoslavije i osamostaljenja BiH, na temelju Amandmana LI. točka 5. stavak 3. na Ustav BiH, Predsjedništvo BiH je na prijedlog Vlade BiH donijelo vrlo bitnu Uredbu sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u BiH primjenjuju kao republički zakoni (Službeni list RBiH, 2/92., 11. travnja 1992., u daljnjem tekstu Uredba). Tako su preuzeti i primjenjuju se, odnosno primjenjivali su se, u BiH kao državni zakoni i niz zakona relevantnih za područje građanskog procesnog prava, primjerice Zakon o parničnom postupku, Zakon o izvršnom postupku (Službeni list SFRJ, 20/78. i kasnije izmjene) i Zakon o rješavanju sukoba zakona o propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Službeni list SFRJ, 43/82., 72/82.). Uredbom o preuzimanju Zakona o parničnom postupku Zakon o parničnom postupku preuzet je u svojoj posljednoj saveznoj redakciji. Nekim od zakona o preuzimanju izvršene su i intervencije u tekst preuzetih propisa, u pravilu, da bi se ti propisi uskladili s novonastalom situacijom osamostaljenja BiH, ali i radi sadržajnog i terminološkog usklađenja s novouspostavljenim pravnim poretom. Premda je preuzimanje navedenih zakona obavljeno relativno uspješno, njihova je primjena u praksi bila praćena nizom problema, prije svega izazvanih raspadom postojećeg pravnog sustava na više novih, *de facto* i *de iure* međusobno neovisnih. Na dijelu teritorija pod kontrolom bosanskih Srba (Republika Srpska) usvojen je njihov pravni sustav koji je funkcionirao potpuno neovisno od pravnog sustava BiH. Dio BiH pod kontrolom bosanskih Hrvata na svome je području djelo-

³ Usp. Sirotković, H. - Margetić, L., *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije*, Zagreb, 1990., str. 271.-272.

⁴ Pantić, D., *Privatnopravni partikularizam i pokušaji unifikacije građanskog prava u Jugoslaviji između dva rata*, ZPFST, XX.-XXI., 1983.-1984., str. 115.

⁵ Primjerice, Zakon o vanparničnom postupku SRBiH (Službeni list SRBiH, 10/89.) i Zakon o advokaturi (Službeni list SRBiH, 34/89.).

mično primjenjivao pravne propise Republike BiH,⁶ a djelomično propise koje su sami donijeli, u najvećem dijelu po ugledu na istovrsne zakone Republike Hrvatske.⁷ Središnja vlast Republike Bosne i Hercegovine, na prostoru pod kontrolom Bošnjaka, nastavila je primjenjivati do tada postojeće propise odnosno donositi nove.⁸ U takvim okolnostima ozbiljne državno-pravne krize Mirovnim sporazumom u Daytonu i donošenjem ustava BiH, Federacije BiH i Republike Srpske započeo je postupak ustavnopravne transformacije dotadašnje Republike BiH u jedan novi ustavnopravni oblik države. Prelazak iz pravnoga ustroja, koji je važio ili još uvijek važi na području BiH, u postdaytonski pravni ustroj BiH postupak je koji je upravo u tijeku i podložan je svakodnevnim promjenama. Što se tiče propisa s područja građanskog procesnog prava, važno je napomenuti da su Ustavom BiH entitetima i njihovim nižim jedinicama ostavljene velike zakonodavne ovlasti (članak III., t. 3/a). Ustavom se jamči i pravo na pravedno saslušanje u građanskim stvarima (čl. II., t. 3/e).

2. Kako je predmet našega razmatranja građansko procesno pravo Federacije BiH, samo ćemo spomenuti pravne izvore građanskog procesnog prava u Republici Srpskoj, u mjeri u kojoj su nam ti podaci dostupni. *Ustavom Republike Srpske* utvrđena su načela, organizacija, funkcioniranje i rad sudova. Posebno značenje za građansko procesno pravo imaju ustavna načela: načelo zakonitosti, načelo nezavisnosti i samostalnosti, načelo sudjelovanja građana pred sudom, načelo sudskog imuniteta, načelo inkopatibilnosti, načelo dvostupnog suđenja, načelo izbornosti, načelo prava na upotrebu svoga materinskog jezika u postupku pred sudom, načelo pružanja pravne pomoći građanima i načelo etike sudskog poziva. U Republici Srpskoj doneseni su sljedeći važniji propisi: *Zakon o parničnom postupku* (preuzeti *Zakon bivše Jugoslavije*, izmjene i dopune su objavljene u *Službenom glasniku RS*, 17/93., 14/94. i 32/94.); *Zakon o izvršnom postupku* (preuzeti *Zakon bivše Jugoslavije*, izmjene i dopune su objavljene u *Službenom glasniku RS*, 17/93. i 14/94.); *Zakon o redovnim sudovima* (*Službeni glasnik RS*, 22/96. i 25/96.); *Zakon o vojnim sudovima* (*Službeni glasnik RS*, 27/93. i 8/96.); *Zakon o javnom tužilaštvu* (*Službeni glasnik RS*, 6/93.); *Zakon o vojnom tužilaštvu* (*Službeni glasnik RS*, 27/93.); *Zakon o javnom pravobranilaštvu* (*Službeni glasnik RS*, 17/93., 14/94. i 32/94.); *Zakon o advokaturi* (*Službeni glasnik RS*, 17/92., 12/93. i 26/93.); *Zakon o upisu u sudski registar* (*Službeni glasnik RS*, 24/98.); *Zakon o uslovima za obavljanje poslova vještačenja* (*Službeni glasnik RS*, 12/94.); *Uredba o naknadi troškova u sudskim postupcima* (*Službeni glasnik RS*, 10/94.); *Uredba o troškovima koje stranke plaćaju za službene izlaske u sudskim postupcima* (*Službeni glasnik RS*, 19/94.); *Tarife o nagradama i naknadi troškova za rad advokata* (*Službeni glasnik RS*, 30/94.).

3. Glede bosanskohercegovačkih *međunarodnih izvora* prava na području građanskog procesnog prava bitno je istaknuti da je BiH preuzela savezni *Zakon o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora* (*Službeni list SFRJ*, 5/78., 2/89.

⁶ Tako je primjerice ex HR Herceg-Bosna preuzela savezni *Zakon o parničnom postupku* (*Zakon o preuzimanju Zakona o parničnom postupku*, *Narodni list HRH-B*, 26/95.) i *Zakon o izvršnom postupku* (*Zakon o preuzimanju Zakona o izvršnom postupku*, *Narodni list HRH-B*, 26/95.).

⁷ Primjerice, *Zakon o sudovima* (*Narodni list HRH-B*, 5/93.), *Zakon o javnom tužiteljstvu* (*Narodni list HRH-B*, 5/93.), *Zakon o javnom pravobraniteljstvu* (*Narodni list HRH-B*, 5/93.), *Zakon o sudbenom vijeću* (*Narodni list HRH-B*, 5/93.), *Uredbu o sudskim pristojbama* (*Narodni list HRH-B*, 7/94.), *Pravilnik o unutarnjem poslovanju sudova* (*Narodni list HRH-B*, 4/95.).

⁸ Tako i potanje: Tadić, M., *Ustavi - Predgovor*, Sarajevo, 1997., str. VII-IX.

i 47/89.) i, što je posebno bitno, savezne zakone koji se odnose na ratifikaciju međunarodnih ugovora i sporazuma.⁹ Moglo bi se, dakle, zaključiti da je tako BiH iskazala spremnost da je se smatra, nakon izvršene notifikacije o sukcesiji, prihvatanju ili pristupanju, a što se tiče teritorija BiH, članicom konvencija i bilateralnih međunarodnih sporazuma s područja građanskog procesnog prava, koje je ratificirala ili zaključila bivša Jugoslavija.¹⁰ Spomenuli bismo, tako, članstvo BiH, na temelju sukcesije, u Konvenciji o građanskom sudskom postupku 1. ožujka 1954. godine,¹¹ Konvenciji čiji je cilj osigurati lakši pristup pravosuđu na međunarodnom planu 25. listopada 1980. godine, te u više konvencija s područja arbitražnog rješavanja sporova.¹²

⁹ Službeni list RBiH, 2/92., čl. 1., poglavlje 1., razdjel 4., točka 6.

¹⁰ Vidi *Pregled međunarodnih multilateralnih ugovora čija je članica, odnosno kojima je vezana Republika Bosna i Hercegovina nakon izvršene notifikacije o sukcesiji, prihvatanju ili pristupanju*, Službeni list RBiH, 25/93.

¹¹ Konvencija, među ostalim, sadrži odredbe o dostavljanju sudskih i izvansudskih akata, pružanju pravne pomoći (zamolnica), osiguranju parničnih troškova (*caution iudicatum solvi*) i besplatnoj sudskoj pomoći.

¹² Što se tiče bosanskohercegovačkih međunarodnih izvora arbitražnog prava, bitno je istaknuti da je Uredbom preuzet i Zakon o zaključivanju i izvršavanju međunarodnih ugovora. Moglo bi se, dakle, zaključiti da je tako BiH iskazala spremnost da se smatra članicom: Protokola o arbitražnim klauzulama/Ženevski protokol 1924. (Službeni list SFRJ, Dodatak, 4/59.); Konvencije o izvršenju inozemnih arbitražnih odluka/Ženevska konvencija 1927. (Službeni list SFRJ, Dodatak, 4/59.); Konvencije o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka/Njujorška konvencija 1985. (Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, 11/81.); Europske konvencije o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži/Europska konvencija 1961. (Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, 12/63.); Konvencije o rješavanju investicijskih sporova između država i građana drugih država/Washingtonska konvencija 1965. (Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, 7/67.); te bilateralnih međunarodnih sporazuma o arbitražnom rješavanju sporova, koje je ratificirala ili zaključila bivša Jugoslavija. U međuvremenu BiH je, na temelju zatražene sukcesije, postala članicom nekih od tih konvencija, uz određene rezerve, te su time bosanskohercegovački međunarodni izvori arbitražnog prava postali:

- Protokol o arbitražnim klauzulama/Ženevski protokol 1924.,
- Konvencija o izvršenju inozemnih arbitražnih odluka/Ženevska konvencija 1927.,
- Europska konvencija o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži/Europska konvencija 1961.,
- Konvencija o priznanju i izvršenju inozemnih arbitražnih odluka/Njujorška konvencija 1985., uz određene rezerve, i to:

- a. Konvencija se primjenjuje u odnosu na BiH samo na arbitražne odluke koje su donesene nakon stupanja na snagu Konvencije,

- b. BiH će primjenjivati Konvenciju na temelju reciprociteta, samo u odnosu na arbitražne odluke koje su donesene na teritoriju druge članice Konvencije,

- c. BiH će primjenjivati Konvenciju samo na sporove koji proizlaze iz pravnih odnosa, ugovornih ili neugovornih, koji se, prema njezinom nacionalnom zakonodavstvu, smatraju privrednim.

BiH je, kao i Republika Hrvatska, propustila zatražiti sukcesiju Konvencije o rješavanju investicijskih sporova između država i građana drugih država/Washingtonska konvencija 1965., pa bi sada to mogla postići samo ratifikacijom.

U svakom slučaju svi ugovori koje je ratificirala (nije jasno misli li se pod pojmom *ratifikacija* i na pristupanje i sukcesiju) BiH nakon 1. siječnja 1992., moraju se predložiti članovima Predsjedništva BiH u roku od 15 dana nakon što oni preuzmu dužnost. Svaki takav ugovor koji se ne predloži bit će poništen. U roku od šest mjeseci nakon prvoga saziva Parlamentarne skupštine, na zahtjev bilo kojeg člana Predsjedništva, Parlamentarna skupština razmotrit će hoće li poništiti još koji takav ugovor (Ustav BiH, Aneks II. t. 5.). Bivša Jugoslavija sklopila je bilateralne sporazume o arbitražnom rješavanju sporova s nizom drugih država. Iako je, kako smo vidjeli, BiH iskazala spremnost i opredijelila se za generalnu sukcesiju glede međunarodnih ugovora bivše Jugoslavije, u bilateralnim odnosima potrebno je da druga ugovorna strana potvrdi sukcesiju u odnosu na državu sljednicu. Tek tada bi se u međunarodnim odnosima mogli primjenjivati ranije sklopljeni ugovori. Koliko nam je poznato, takvih slučajeva do sada nije bilo. U Federaciji arbitražno rješavanje sporova uređeno je sada Zakonom o parničnom postupku Federacije (čl. 459.-478.), a priznanje i izvršenje inozemnih arbitražnih odluka uređeno je još uvijek preuzetim saveznom Zakonom o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima. BiH je preuzela, naime, jugoslavenski Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Službeni list SFRJ, 43/82. i 72/82.) kao republički zakon. Usp. Čizmić, J., *Current State of Arbitration in Bosnia and Herzegovina*, Croatian Arbitration Yearbook, vol. 4, 1997., Zagreb, str. 45.-56.

III. Propisi Federacije Bosne i Hercegovine

Međusobni odnosi Federacije i federalnih jedinica temeljna su pitanja u Federaciji. Federalni Ustav je ograničio nadležnosti Federacije, posebice opseg zakonodavne ovlasti, a znatno je proširio zakonodavne ovlasti županije. Županijama/kantonima (dalje: županijama) pripadaju sve ovlasti koje nisu izričito dodijeljene federalnoj vlasti pa, kako ćemo vidjeti, i neke zakonodavne ovlasti iz područja građanskog procesnog prava.

1. Ustav Federacije BiH

Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine (dalje: Federacija) uređuje se pravosudni sustav na području Federacije, nešto izmijenjen u odnosu na raniji koncept koji je proizlazio iz Zakona o redovnim sudovima i drugih prijeratnih zakonskih tekstova. Ustav Federacije je izričito odredio da sudska vlast pripada sudovima kao samostalnim državnim organima. Ustav je učinio značajan iskorak prema decentralizaciji sudova na teritoriju Federacije. Sudsku funkciju obavljaju sudovi Federacije (Ustavni sud, Vrhovni sud i Sud za ljudska prava), županijski i općinski sudovi. Svaka županija, sukladno ustavnim odredbama, ima mogućnost organizirati pravosudni sustav na svom području, koji će najbolje odgovarati potrebama obavljanja sudske funkcije na teritoriju. Ipak, cjelokupna organizacija sudova i njihova djelatnost moraju biti u skladu s temeljnim načelima Ustava Federacije. Najvažnija ustavna načela su: načelo samostalnosti i nezavisnosti, načelo osiguranja jednakog položaja svim strankama u sudskim postupcima i načelo javnosti. Sudovi su, svakako, obvezni postupati i po drugim načelima koja proizlaze iz zakona i drugih podzakonskih akata, bitnih za njihov rad; primjerice: načela zakonitosti, načela prava na žalbu, prava građana na upotrebu svoga jezika, načela inkopatibilnosti u vršenju sudske funkcije, načela jedinstva pravosudnog područja i sl. Spomenut ćemo samo najznačajnija načela.

a. U obnašanju svoje funkcije sudovi su samostalni i nezavisni. Stvarna nezavisnost sudaca od utjecaja na njihove odluke zavisi od nekoliko bitnih faktora.

aa. *Stalnost sudačke funkcije.* Ustavom Federacije je predviđeno da će suci sudova Federacije, županijski i općinski suci biti u službi do dobi od 70 godina, pa je sudačka dužnost stalna, praktično doživotna. Tom odredbom dokinuta je reizbornost sudaca koja je bila propisana ranijim zakonskim propisima. Naime, sve do donošenja Ustava Federacije pri izboru sudaca postojao je mehanizam reizbora. Iako je reizbor za mnoge bio samo obična formalnost, ipak je omogućavao da se neki suci eliminiraju zbog svoje "neposlušnosti" i nepoštovanja stranačke stege. Ukidanjem reizbornosti ostvarila se profesionalna i egzistencijalna sigurnost sudaca, što će, nesumnjivo, pozitivno djelovati na sudačku neovisnost.

ab. Glede izbora i imenovanja sudaca Ustav Federacije BiH predviđa:

- da suce sudova Federacije BiH¹³ imenuje predsjednik Federacije uz suglasnost potpredsjednika i uz potvrdu većine delegata u Domu naroda;

¹³ Vidjeti članak IV.C.(b) Ustava Federacije.

- da suce županijskih sudova¹⁴ predlaže županijski predsjednik iz reda uglednih pravnika, a bira županijsko zakonodavno tijelo (županijska skupština),

- da suce općinskih sudova¹⁵ imenuje predsjednik najvišeg županijskog suda nakon konzultacija s općinskim načelnikom. Iako tako predviđen izbor i imenovanje sudaca ima pozitivan odnos prema nezavisnosti suda, osim u izboru općinskih sudaca, imenovanje sudaca ipak bi trebalo biti preneseno na posebno stručno tijelo sastavljeno isključivo od pravnika, npr. federalno sudbeno vijeće, koje bi u postupku imenovanja sudaca bilo potpuno samostalno.

ac. Sudac ne smije biti *razriješen dužnosti* osim ako je dokazana njegova nesposobnost ili ponašanje koje ga čini nedostojnim za daljnje obnašanje sudačke funkcije. Razlozi za razrješenje sudaca moraju biti propisani isključivo Ustavom i ne smiju se mijenjati ni zakonom. Uz to razlozi za razrješenje morali bi biti propisani restriktivno. Time se suce može zaštititi od šikane, pa i od toga da se eventualnim izmjenama zakona propisuju novi razlozi za razrješenje sudaca. Sigurno se i na taj način štiti položaj sudaca i njihova neovisnost.

ad. Ranije smo istaknuli kako je predviđeno da suci obnašaju svoju dužnost do 70. godine života. No, Ustav Federacije predviđa mogućnost prekida obnašanja sudačke funkcije i prije isteka 70 godina života. Prekid mandata može biti dvojak: po volji suca, podnošenjem ostavke, ili i bez volje suca, kada *s razlogom* budu smijenjeni. Ustav ne određuje koji su to razlozi za smjenu, ali se navode u zakonima kojima se uređuje djelovanje i sastav sudova.¹⁶ Ustavom je utvrđeno i tijelo koje odlučuje o smjeni suca bez njegove volje. Tako je predviđeno da o smjeni suca protiv njegove volje odlučuje:

- za suce sudova Federacije BiH o smjeni odlučuje konsenzus ostalih sudaca toga federalnog suda,¹⁷

- za suce županijskih sudova o smjeni odlučuje konsenzus sudaca Vrhovnog suda Federacije BiH,¹⁸

- za suce općinskih sudova o smjeni odlučuje konsenzus sudaca najvišeg županijskog suda.¹⁹

Činjenica da se o smjeni suca odlučuje bez njegove volje konsenzusom sudaca, a da o tome ne odlučuje zakonodavno tijelo (Skupština), zasigurno je rješenje koje više pridonosi samostalnosti i nezavisnosti sudstva.

¹⁴ Vidjeti članak V.11.(2) Ustava Federacije.

¹⁵ Vidjeti članak VI.7.(3) Ustava Federacije.

¹⁶ Tako je, primjerice, u Zakonu o Vrhovnom sudu Federacije predviđeno da će se postupak za smjenjivanje suca Vrhovnog suda pokrenuti u sljedećim slučajevima: ako bude osuđen za kazneno djelo koje ga čini nedostojnim za obnašanje sudačke dužnosti; ako se utvrdi da je izvršio težu radnu povredu, odnosno težu povredu ugleda službe suca; ako se utvrdi da nije stručno sposoban za obnašanje sudačke funkcije ili da kroz duže vrijeme neuredno obavlja svoju funkciju, odnosno da kroz duže vrijeme ne postiže zadovoljavajuće rezultate u radu; ako se utvrdi da je nositelj inokosne funkcije ili član izvršnog tijela političke organizacije; ako se na temelju mišljenja nadležne zdravstvene ustanove utvrdi da je trajno izgubio sposobnost za obnašanje sudačke funkcije.

¹⁷ Članak IV.C.6.(c) Ustava Federacije.

¹⁸ Članak V.11.(3) Ustava Federacije.

¹⁹ Članak VI.7.(4) Ustava Federacije.

b. Drugo načelo koje Ustav Federacije ističe je načelo jednakog položaja svih stranaka u sudskim postupcima.²⁰ Ta ustavna odredba jamči svakom građaninu koji živi na području Federacije jednak tretman i stupanj prava u svim sudskim postupcima pred nadležnim sudovima, ali tom se normom jamči i dostupnost sudova pod jednakim uvjetima svima koji žive na području Federacije.

c. Ustavom je određeno da su svi sudski postupci javni te se sve presude javno objavljuju.²¹ Načelo javnosti je, dakle, jedno od temeljnih ustavnih načela. Samo u iznimnim situacijama ili kada je to zakonom izričito određeno javnost može biti isključena.

O postojanju ili nepostojanju sudova *posebne nadležnosti* Ustav Federacije ništa ne govori. On samo predviđa razinu organizacije sudova na prostoru Federacije bliže određujući sastav i nadležnosti sudova Federacije.

2. Zakon o parničnom postupku

2.1. Na bosanskohercegovačkom pravnom području od 1883. godine primjenjivala su se načela austrijskoga parničnog postupka, odnosno Glaser-Pražakov nacrt Građanskog parničnog postupka iz godine 1881. u nešto jednostavnijoj formi,²² kao Građanski parnični postupnik za Bosnu i Hercegovinu iz godine 1883.²³ On je ostao na snazi do 1929. godine, uz jedinu važniju izmjenu izvršenu 1918. godine, prema kojoj je uveden institut prvog ročišta.²⁴ Do austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine na tom su se teritoriju primjenjivali propisi starog običajnog prava, državno pravo Turske, šerijatsko pravo i partikularno bosanskohercegovačko pravo. Nakon austrougarske okupacije počela je postupna recepcija austrijskog zakonodavstva, pa i na području građanskog sudovanja. Nakon ujedinjenja i stvaranja Države SHS i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. i 1921., odnosno Kraljevine Jugoslavije 1929. godine, stvaranje jedinstvenoga pravnog sustava bio je jedan od najvažnijih zadataka nove države. Na jedinstvenom državnom području postojale su različite državno-pravne tradicije i pravne institucije odnosno šest pravnih područja, svako sa svojim osobitostima. Ta su područja bila: srbijansko, crnogorsko, hrvatsko-slavonsko, dalmatinsko-slovensko, bosansko-hercegovačko i vojvođansko pravno područje, a svako od njih imalo je vlastiti vrhovni sud. Nejednakost pravnih propisa, koja je bila osobito izražena na području građanskoga (procesnog) prava, uvjetovala je nejedinstvenu sudsku praksu, pa se u novoj državi nije mogla osigurati jednoobrazna zaštita svih građana.²⁵ Uzme li se u obzir da je u trenutku oslobođenja i ujedinjenja na slovensko-dalmatinsko-istarskome pravnom području već vrijedio austrijski Građanski parnični postupnik iz 1895. godine, a na vojvođanskom području u njegovoj ugarskoj

²⁰ Vidjeti članak IV.C.1.(1) Ustava Federacije.

²¹ Članak IV.C.4.(3) Ustava Federacije.

²² Na crnogorskom pravnom području načela austrijskoga parničnog postupka, odnosno Glaser-Pražakov nacrt parničnog postupnika iz godine 1881., primjenjivala su se od 1906. godine.

²³ Potanje; Kruszelnicki, F., *Građanski postupak za Bosnu i Hercegovinu*, Mostar, 1903.

²⁴ Usp. Beuc, I., *Povijest država i prava na području SFRJ*, Zagreb, 1989., str. 355.

²⁵ Pantić, D., o. c., str. 115.

varijanti,²⁶ kao i da su se na bosanskohercegovačkom pravnom području još od 1883. godine, a na crnogorskom od godine 1906., primjenjivala načela kojima se upravljao austrijski građanski parnični postupak, onda će biti jasno zašto se Komisija, kojoj je 1921. godine bila povjerena izrada Osnova zakona o sudskom postupku u građanskim parnicama za čitavu državu, složila da kao osnovu za svoj rad prihvati austrijski Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama od 1. kolovoza 1895. godine, što je vlada i prihvatila.²⁷ Jugoslavenski Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama (građanski parnični postupak) nosi nadnevak 13. srpnja 1929. godine. Stupio je u život 3. kolovoza 1929., kada je bio "obnarodovan" u br. 179-LXXV Službenih novina. Uvodnim zakonom 9. lipnja 1930. bio je određen dan 1. siječnja 1932. kad je imao dobiti obveznu snagu, izuzevši područja apelacijskih sudova u Beogradu i Skoplju i Velikog suda u Podgorici, gdje je imao dobiti obveznu snagu 1. siječnja 1933. godine.²⁸ Vrijedi napomenuti da su do donošenja Zakona o parničnom postupku iz 1958. godine (dalje: ZPP58) odnosno Zakona o ubrzanju parničnog postupka pred redovitim sudovima iz 1955. godine (dalje: ZUPP) sudovi, na temelju Odluke AVNOJ-a 3. veljače 1945. (Službeni list DFJ, 4/45.), a zatim Zakona o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije 23. listopada 1946. (Službeni list NRJ, 86/46.) primjenjivali pravna pravila iz Zakonika o sudskom postupku u građanskim parnicama iz 1929. godine ako odgovarajuća materija nije bila regulirana novim pravnim propisima i ako su ta pravna pravila bila u skladu s društvenim uređenjem tadašnje Jugoslavije.

2.2 Parnični postupak kodificiran je tek 1958. godine donošenjem ZPP58-a, "iako su već tijekom narodnooslobodilačke borbe bila formulirana temeljna načela novoga postupka, a rijetki propisi iz područja parnične procedure regulirali su fragmentarno samo neke procesne institute".²⁹ Stvaranjem partizanskih odreda stvarani su i sudovi pri njima, a stvaranjem narodnooslobodilačkih odbora stvarani su pri njima sudovi iz kojih su poniknuli redovni sudovi. Suđenje u civilnim stvarima spadalo je u njihovu nadležnost, a sudovi pri partizanskim jedinicama sudili su u građanskim stvarima samo iznimno. Građanskopravne sporove rješavali su uglavnom izmirenjem stranaka. Ubrzo se donose i prvi propisi, najčešće u vidu naredaba i uputa.³⁰ Sudovi su do kodifikacije, na temelju (spomenutih) Odluke AVNOJ-a i Zakona o nevažnosti,³¹ primjenjivali pravila iz GRPP29, ako odgovarajuća pravna materija nije bila regulirana novim pravnim propisima i ako su ta pravna pravila bila u skladu s društvenim

²⁶ Vidi pitanje u poglavlju o Zakonu o sudskom postupku u građanskim parnicama na teritoriju Apelacijskog suda u Novom Sadu.

²⁷ Werk, H., *Teoretsko-praktični priručnik Jugoslavenskoga građanskog parničnog prava*, Zagreb, 1932., str. 2.

²⁸ *Ibid.*, str. 4. Vidi i: Matijević, I. - Juričić, Š., *Zakonik o sudskom postupku u građanskim parnicama (građanski parnični postupak)*, Sarajevo, 1930., str. XIX-XXIII.

²⁹ Stanković, G., *Osvrt na promjene u parničnom zakonodavstvu nove Jugoslavije*, članak u ZRPFNI, 1975., tematski broj Trideset godina pravosuđa u socijalističkoj Jugoslaviji, str. 118.

³⁰ Ilić, R., *Trideset godina pravosuđa SFRJ*, ZRPFNI, tematski broj Trideset godina pravosuđa u SFRJ, 1975., str. 80.

³¹ Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije, 23. listopada 1946., Službeni list NRJ, 86/46.

uređenjem nove (tadašnje) Jugoslavije.³² Spomenuti ZUPP bio je prvi čisto procesni zakon prije donošenja ZPP58-a. Imao je privremeni karakter jer je trebao riješiti brojna goruća pitanja parnične procedure do donošenja ZPP58-a. Naime, krajem 1954. godine došlo je do zastoja u izradbi nacrtu ZPP58-a pa je zbog povećanoga gospodarskog prometa i nedostatka proceduralnih propisa porastao broj neriješenih predmeta. Porastom kreditnog poslovanja i povećanim prometom zgrada i zemljišta nakon ukidanja Uredbe o kontroli prometa nekretninama povećao se broj građanskih parnica pred redovitim sudovima u tolikoj mjeri da su nastali brojni zaostaci, koje sudovi u tadašnjem sastavu i po tadašnjim pravnim pravilima, kojih se držala sudska praksa pri rješavanju građanskih parnica, nisu mogli nikako svladati. Budući da se nije moglo pristupiti znatnijem povećanju sudačkoga kadra, trebalo je hitno, još prije donošenja novoga Zakona o parničnome postupku, uvesti neke mjere za ubrzanje parničnog postupka. Toj svrsi trebao je služiti i privremeni ZUPP.³³ Zato je od teksta Nacrta ZPP58-a načinjen kraći izvod propisa o parničnom postupku pred redovitim sudovima koji je hitno ozakonjen.³⁴ Prije donošenja ZPP58-a bilo je izrađeno nekoliko zakonskih nacrtu,³⁵ sve dok konačni tekst nije prihvaćen 7. prosinca 1956. godine, istodobno kada je usvojen i Uvodni zakon Zakona o parničnom postupku. Oba zakona objavljena su u Službenom listu FNRJ, 4/57., 23. siječnja 1957. ZPP58 stupio je na snagu 24. travnja 1957. godine. Prema Uvodnom zakonu ZPP58-a, stupanjem na snagu ZPP58-a prestale su vrijediti odredbe ZUPP-a i procesne odredbe u zakonima koje su se odnosile na institute koje je regulirao ZPP58 ili su bile u suprotnosti s njegovim odredbama. Premda je ZPP58 sadržavao niz instituta koje je poznao i GRPP29, uveo je i niz novih rješenja. Kasnije, donošenjem Zakona o parničnom postupku iz 1978. godine (dalje: ZPP78), nisu se bitno mijenjale odredbe do tada važećega ZPP58-a, osim određenog pomaka u broju članka i "poboljšanja pojedinih formulacija poradi logičnijeg izlaganja i bolje kompozicije zakonske građe, a ne same suštine stvari, jer se njima ne mijenjaju postojeća rješenja, njihov smisao i domašaj".³⁶ ZPP78 predstavljao je, zapravo, usklađivanje te pravne materije s Ustavom SFRJ, što se ponajprije odnosilo na pitanja organizacije i stvarne nadležnosti redovitih sudova.³⁷ ZPP78 usvojila je Skupština SFRJ na sjednici Saveznog vijeća 24. prosinca 1976. godine. Zakon je proglašen Ukazom predsjednika Republike Pr. br. 555, 24. prosinca 1976., a objavljen je u Službenom listu SFRJ, 4, 14. siječnja 1977. godine. Zakon je stupio na snagu 1. srpnja 1977. i od tada se primjenjivao. ZPP78 noveliran je nekoliko puta. Ispravak ZPP78-a objavljen je u Službenom listu SFRJ 36, 15. srpnja 1977. godine. Zatim su redom donošeni: Zakon o dopuni ZPP78-a 25. lipnja 1980. godine (Službeni list SFRJ, 36/80.), Zakon o izmjenama i dopunama

³² Stanković, G., o. c., str. 118.-119.

³³ Usp. Zuglia, S., *Zakon o ubrzanju parničnog suda pred redovitim sudovima*, Naša zakonitost, 9, 1955., 6-7, str. 249.

³⁴ Zuglia, S., *Građanski parnični postupak FNRJ*, Zagreb, 1957., str. 58.

³⁵ Potanje o radu na projektima ZPP58-a vidi kod Zuglia, S., o. c., str. 57.

³⁶ Stevanović, T. - Ristić, V., *Zakon o parničnom postupku sa komentarom i pratećim propisima*, Beograd, 1988., str. IV.

³⁷ Janković, M. - Janković, Ž. - Karamarković, H. - Petrović, D., *Komentar Zakona o parničnom postupku*, Beograd, 1977., str. III.

ZPP78 16. studenoga 1982. godine (Službeni list SFRJ, 69/82.), Zakon o dopuni ZPP78 31. listopada 1984. godine (Službeni list SFRJ, 58/84.), Zakon o izmjenama ZPP78 12. studenoga 1987. godine (Službeni list SFRJ, 74/87.), Zakon o izmjenama ZPP78 28. rujna 1989. godine (Službeni list SFRJ, 57/89.), Zakon o izmjenama i dopunama ZPP78 16. svibnja 1990. godine (Službeni list SFRJ, 20/90. i 27/90.), te Zakon o izmjenama i dopunama ZPP78 26. lipnja 1991. godine (Službeni list SFRJ, 35/91.).

2.3. Nakon osamostaljenja, na temelju Amandmana LI. točka 5. stavak 3. na Ustav RBiH, Predsjedništvo RBiH, na prijedlog Vlade RBiH, donijelo je vrlo bitnu Uredbu sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u RBiH primjenjuju kao republički zakoni (Službeni list RBiH, 2/92., 11. travnja 1992. godine; u daljnjem tekstu: Uredba). Tako je preuzet i primjenjivao se u RBiH kao republički i Zakon o parničnom postupku. Odredbe Zakona o parničnom postupku (u daljnjem tekstu: ZPP) pred sudovima doživjele su ponajviše terminološke izmjene sukladno izmjenama društvenoga i političkog sustava. Treba napomenuti da je za područje ex HRH-B donesen Zakon o preuzimanju Zakona o parničnom postupku kao zakona HRH-B (Narodni list HRH-B, 26/95.), koji nije predvidio neke bitne izmjene.

2.4. **Novi Zakon o parničnom postupku Federacije** (Službene novine Federacije BiH, 42/98.) je propis kojim se na prostoru Federacije cjelovito određuju pravila postupaka na temelju kojih sudovi raspravljaju i odlučuju u sporovima iz osobnih i obiteljskih odnosa, iz radnih odnosa, te iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih osoba. Zakon o parničnom postupku je jedan od procesnih zakona, koje u okviru svojih ustavnih ovlasti donosi Federacija propisujući pravila postupka, koja će na jednak i jedinstven način jamčiti ostvarenje i zaštitu subjektivnih prava građana i pravnih osoba pred sudovima u Federaciji. Ustavni temelj za donošenje toga zakona sadržan je u odredbi članka IV.C.3. Ustava Federacije (Službene novine Federacije BiH, 1/94.), kojom je predviđeno da se pravila postupka, potrebna da bi se osigurala jednakost u postupanju, i temeljna načela pravednosti u postupcima pred sudovima uređuju zakonima Federacije. Zakon o parničnom postupku donesen je s pretenzijom da na suvremen način uredi rješavanje sporova s domaćim, ali i međunarodnim elementom. Više je razloga zbog kojih bi pojava novoga Zakona o parničnom postupku Federacije trebala izazvati pozornost inozemne, pa i hrvatske javnosti. Razumijevanje pravnog okruženja, u kojemu bi potencijalni bosanskohercegovački poslovni partneri trebali djelovati i realizirati međusobne gospodarske odnose, nužno pretpostavlja i poznavanje procesnog sustava. Zakonom se, u načelu, preuzimaju dosadašnja rješenja parničnog postupka, s tim što su izvršena određena terminološka usklađivanja, a dorađeni su i pojedini parnični instituti, za koje je ocijenjeno da se trebaju promijeniti. Kod izrade zakona vodilo se računa i o odredbama Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Službeni list SFRJ, 43/82. i 72/82., te Službeni list RBiH, 2/92.), koji se primjenjuje kao federalni zakon temeljem članka IX.5.(1) Ustava Federacije BiH.³⁸ Svakako, vodilo se računa i o europskim i međunarodnim standardima i normama iz ovog područja, a u cijelosti udovoljavalo i zahtjevima pravednog suđenja, kakvo ima u vidu Europska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 6.).

³⁸ "Svi zakoni, drugi propisi i pravosudni poslovници na snazi u Federaciji, na dan stupanja na snagu ovog Ustava ostaju na snazi u mjeri u kojoj se ne kose s ovim Ustavom, ukoliko mjerodavno tijelo ne odredi drukčije." (Članak IX.5.(1) Ustava Federacije)

Zakon se sastoji od četiri dijela. U prvom dijelu (Opće odredbe) uređeni su: osnovna načela; nadležnost i sastav suda; izuzeće; stranke i njihovi zakonski zastupnici; opunomoćenici; jezik u postupku; rokovi i ročišta; zapisnici; donošenje odluke; dostava pismena i razmatranje spisa; troškovi postupka i pravna pomoć. U drugom dijelu (Tijek parničnog postupka) odredbe su o: tužbi; suparničarima; sudjelovanju trećih osoba u parnici; prekidu i mirovanju postupka; dokazima i izvođenju rasprave; glavnoj raspravi; sudskoj nagodbi; presudi; rješenju; te redovitim i izvanrednim pravnim lijekovima. Treći dio (Posebni postupci) uređuje posebne postupke: postupak u parnicama iz obiteljskih odnosa, radnih odnosa i zbog smetanja posjeda; izdavanje platnog naloga; postupak u sporovima male vrijednosti; postupak pred arbitražom i u privrednim sporovima. Četvrti dio su Prijelazne i završne odredbe. U nastavku rada osvrnut ćemo se potanje samo na odredbe ZPP-a kojima se na novi način uređuju neki instituti iz prethodnog zakona.

2.4.1. Uz određenje u kakvim sporovima će se raspravljati i odlučivati po pravilima koje propisuje ovaj zakon, novost je da su u odredbi članka 1. određeni i sudovi koji će po njima postupati. Polazeći od organizacije sudova, koja je predviđena Ustavom Federacije, općinski sudovi, županijski sudovi i Vrhovni sud Federacije raspravljaju i odlučuju u sporovima iz osobnih i obiteljskih odnosa, iz radnih odnosa, te iz imovinskih i drugih građanskopravnih odnosa fizičkih i pravnih osoba (čl. 1.).

2.4.2. Raspolaganja stranaka. Stranke mogu slobodno raspolagati zahtjevima koje su stavile tijekom postupka. Sud, pak, neće uvažiti raspolaganja stranaka koja su protivna prisilnim propisima i pravilima morala društva (čl. 3. st. 2.). Uz termin "prisilni propisi", koji je bio sadržan i u ranijem zakonu, uvodi se nova sintagma "pravila morala društva" kao općeprihvaćeni izraz u građanskopravnoj terminologiji umjesto sintagme "pravila morala samoupravnog socijalističkog društva", koja je bila sadržana u ranijem zakonu. Sintagme "pravila morala društva" i "prisilni propisi" nužne su zbog mnoštva pravnih propisa prinudne naravi sadržanih u nizu zakona iz ovoga područja, koje je nemoguće sve nabrojiti ili podvesti pod bliži zajednički pojam.

2.4.3. Jezik u postupku. Sud, stranke i ostali sudionici u postupku usmeno i pisano komuniciraju na jeziku koji je u službenoj uporabi na sudu. Sukladno odredbama Ustava Federacije, zakon propisuje da se parnični postupak vodi na bosanskom ili hrvatskom jeziku, a službeno pismo je latinica.³⁹ Stranke i drugi sudionici u postupku imaju pravo pri sudjelovanju na ročištima i usmenom poduzimanju procesnih radnji pred sudom upotrebljavati svoj jezik. Ako to nije službeni jezik suda, sud je dužan strankama i drugim sudionicima osigurati usmeno prevođenje raspravljanja i isprava koje se na ročištu koriste kao dokazi, te ih poučiti o pravu da postupak pred sudom prate na svom jeziku, uz pomoć tumača (ZPP, čl. 92.).⁴⁰ Troškovi prevođenja padaju na teret sredstava suda.⁴¹

³⁹ Ustav Federacije, čl. 1. 6.

⁴⁰ Stranke se mogu odreći prava na prevođenje ako izjave da znaju jezik na kojemu se vodi postupak. U zapisniku se mora zabilježiti da im je pouka data, te izjava stranaka u svezi s datom poukom.

⁴¹ Treba istaknuti da pravo korištenja svoga jezika ide dalje od zahtjeva čl. 6. Europske konvencije o ljudskim pravima, koja zahtijeva da se koristi jezik koje stranke mogu razumjeti, a ne nužno i njihov jezik. Takvo rješenje u odredbama čl. 6. predviđeno je zbog troškova prevođenja, ali i činjenice da se katkad u cijeloj zemlji ne mogu naći prevoditelji koji poznaju jezik stranaka ili sudionika. Tako i potanje: Kodek, G. E., *Komentar o Naertu Zakona o građanskom postupku Federacije BiH*, rad u zborniku Nova rješenja u Zakonu o parničnom postupku i Zakonu o ovršnom postupku Federacije, Sarajevo, 1998., str. 39.

2.4.4. Nadležnost. Pravila o stvarnoj i mjesnoj nadležnosti nisu pretrpjela znatnije izmjene.

a/ Nenadležnost. Sud je dužan, *ex officio*, tijekom cijelog postupka paziti spada li rješavanje spora u sudsku nadležnost. Kada utvrdi da za rješavanje spora nije nadležan sud nego neki drugi domaći organ, ili da za rješavanje spora nije nadležan sud u BiH,⁴² proglasit će se nenadležnim, ukinut će provedene radnje u postupku i odbacit će tužbu. Tijekom postupka izrade i usvajanja teksta zakona postavljalo se pitanje što će biti ako sud utvrdi da nije nadležan zato što je nadležan sud u Republici Srpskoj, te hoće li prihvaćati predmete koje mu u takvoj situaciji uputi sud iz Republike Srpske i po njemu postupati. Jer, radi se o zakonu Federacije, pa se njime mogu uređivati samo pitanja koja se odnose na sudove Federacije.⁴³ Prevladalo je mišljenje da su svi sudovi u BiH "domaći sudovi", pa i sudovi na području Republike Srpske. U tom je smislu u članak 16., t. 3., kojim se uređuje pitanje apsolutne sudske nadležnosti, unesena formulacija "Sud Bosne i Hercegovine", a ne "Sud Federacije". Dakle, sudovi Republike Srpske, u smislu tih odredbi, smatraju se domaćim sudovima, pa se prilikom ocjene nadležnosti prema njima postupa kao i sa sudovima Federacije. Ako bi sud utvrdio da je u konkretnom sporu nenadležan zato što je nadležan sud Republike Srpske, sud Federacije oglasit će se stvarno ili mjesno nenadležnim, te bi predmet trebao ustupiti nadležnom sudu Republike Srpske.

b/ Sukob nadležnosti. Sudska nadležnost raspoređena je na pojedine sudove tako da su općinski sudovi nadležni u prvom stupnju suditi sve sporove osim onih koji su izričito određeni u prvostupanjsku nadležnost županijskih sudova odnosno Vrhovnog suda. Za njih, dakle, vrijedi načelo pretpostavljene nadležnosti. Inače, razgraničenje nadležnosti između općinskih i županijskih sudova određuje se zakonima županija. Na određivanje te nadležnosti Federacija ne može utjecati, pa u slučaju sukoba nadležnosti pravno relevantan bio bi zakon županije. U načelu sukob nadležnosti između sudova rješava zajednički neposredno viši sud. Sukob nadležnosti između općinskih sudova iste županije rješava županijski sud. Sukob nadležnosti između općinskog suda i županijskog suda s područja iste županije, sukob nadležnosti između općinskih sudova s područja dvije ili više županija, pa i sukob nadležnosti između općinskog suda sa županijskim sudom s područja druge županije rješava Vrhovni sud Federacije. Sukob nadležnosti između Vrhovnog suda Federacije i općinskog odnosno županijskog suda rješava Vrhovni sud Federacije na općoj sjednici. Ipak, ostalo je neriješeno pitanje sukoba nadležnosti sudova Federacije i sudova Republike Srpske. Način komuniciranja sudova entiteta još nije uređen, pa ni pitanje tko bi rješavao o eventualnom sukobu nadležnosti, jer nema zajedničkog suda čija bi se nadležnost protezala na oba entiteta. Držimo da bi do tada takav sukob nadležnosti trebao rješavati najviši sud entiteta na čijem se teritoriju nalazi sud koji je izazvao sukob nadležnosti.⁴⁴

⁴² Osim u slučajevima u kojima nadležnost suda u BiH ovisi o pristanku tuženika, a tuženik je dao svoj pristanak (ZPP, čl. 16. st. 3.).

⁴³ Vidi primjedbe Ureda za zakonodavstvo Vlade Federacije BiH u Obrazloženju Zakona o parničnom postupku Federacije, t. 4.

⁴⁴ Tako Zelić, P., *Zakon o parničnom postupku - prikaz sa uvodnim objašnjenjima*, u zborniku radova Nova rješenja u Zakonu o parničnom postupku i Zakonu o ovršnom postupku Federacije, Sarajevo, 1998., str. 4.

c/ Međunarodna nadležnost. Glede nadležnosti sudova Federacije za suđenje strancima koji na području BiH uživaju pravo imuniteta, te za suđenje stranim državama i međunarodnim organizacijama važe pravila međunarodnog prava. U slučaju sumnje o postojanju i opsegu prava imuniteta objašnjenje daje Federalno ministarstvo pravde (čl. 26.). Sud u Federaciji nadležan je za suđenje kad je njegova nadležnost u sporu s međunarodnim elementom izričito određena zakonom BiH ili Federacije odnosno međunarodnim ugovorom. Ako u zakonu ili međunarodnom ugovoru nema izričite odredbe o nadležnosti suda u Federaciji za određenu vrstu sporova, sud u Federaciji nadležan je za suđenje u toj vrsti sporova i kad njegova nadležnost proizlazi iz odredaba ZPP-a o mjesnoj nadležnosti (čl. 27.).

d/ Sastav suda. Pravila o sastavu suda su također pretrpjela određene izmjene. ZPP i dalje zadržava pravilo zbornog suđenja, a sudac pojedinac sudi samo u određenim sporovima koji su, sa stajališta interesa stranaka i društva u cjelini, manjeg značaja. Osim sporova zbog smetanja posjeda sudac pojedinac sudi sporove o imovinsko-pravnim zahtjevima u kojima vrijednost predmeta spora ne premašuje 20.000 KM (konvertibilnih maraka). Stranke se mogu sporazumjeti da u imovinsko-pravnim i, što je novost, u radnim sporovima (koji uz imovinski mogu imati i statusni karakter) sudi sudac pojedinac bez obzira na vrijednost predmeta spora. Time mogu proširiti nadležnost suca pojedinca. Sudac pojedinac, također, provodi postupak i donosi odluku u predmetima pravne pomoći. Značajna je novost da se u postupak uvodi suđenje u vijeću sastavljenom od trojice sudaca, odnosno u vijeću sastavljenom od pet sudaca kada sud odlučuje o reviziji i zahtjevu za zaštitu zakonitosti (čl. 37.). Tako se iz parničnog postupka "izvodi" porota odnosno suci porotnici.⁴⁵ Prevladalo je stajalište da je sudjelovanje sudaca porotnika u suđenju u građanskom parničnom postupku relikv socijalističkog sudovanja te ga je trebalo izostaviti iz zakona, pogotovo stoga što je i u poredbenoj legislativi taj institut odumro.

e/ Određivanje mjesne nadležnosti od višeg suda. Određivanje mjesne nadležnosti od višeg suda odnosi se samo na sudove u Federaciji. Ovlaštenje za određivanje mjesne nadležnosti Zakon povjerava Vrhovnom sudu i županijskim sudovima. Što se

⁴⁵ "Sudjelovanje porote u suđenju branilo se tvrdnjom da građani porotnici umanjuju opasnost od šablonskog i birokratskog rješavanja određenih predmeta, te da u sustavu slobodne ocjene dokaza, u kome se kao osnovni kriteriji za utvrđenje činjeničnog stanja primjenjuju opća pravila logike i društveno iskustvo, po čemu su građani koji nemaju pravničko obrazovanje jednako sposobni rješavati činjenična pitanja kao i suci sa pravničkom spremom. Ne želeći ovom prigodom poreći ili umanjiti politički ili drugi značaj koji je imalo sudjelovanje građana u izvršavanju sudske funkcije u određenom prethodnom razdoblju, treba reći da je ono, bar kada je u pitanju parnični postupak prevaziđeno, a načinom na koji se u praksi izvršavalo, postalo je u znatnoj mjeri smetnja u radu. Za primjenu modernog, suvremenog i složenog zakonodavstva, kakvo izgrađujemo i kakvom težimo, neophodna je visoka pravnička stručnost, koju građani porotnici uglavnom nemaju. A kako u primjeni prava nije moguće posebno odvojiti rješavanje činjeničnih problema, to je i za ova pitanja u sudskom postupku potrebno pravničko obrazovanje. Uz to su građani, kojima suđenje nije zanimanje, skloniji pasti pod utjecaj, a nemaju dovoljno razvijen ni osjećaj neovisnosti svoga položaja kao jamstva zakonitog suđenja, kao što to imaju profesionalni suci. Naučna istraživanja su pokazala da je često odsustvo zainteresiranosti, pa i sposobnosti praćenja raspravljanja problematike koja im nije pristupačna, u velikoj mjeri dovelo u pitanje jednakost članova vijeća, jer je bio očit dominantan položaj profesionalnog suca kao predsjednika vijeća. Sudjelovanju građana u neposrednom izvršavanju sudske funkcije suprotstavljali su se i drugi razlozi koji su u svojoj ukupnosti predstavljali po našoj ocjeni opravdan razlog ovoj promjeni." Zelić, P., o. c., str. 8-9.

nužne delegacije tiče, kao i ranije, ako nadležni sud zbog izuzeća ne može postupati, obavijestit će o tome neposredno viši sud, koji će odrediti da u tom predmetu postupaju drugi stvarno nadležni sud s njegova područja (čl. 59.). Ako je očito da će se tako lakše provesti postupak ili ako za to postoje drugi razlozi (svrsishodna delegacija), županijski sud može, na prijedlog stranke ili nadležnog općinskog suda, odrediti da u pojedinom predmetu postupaju drugi stvarno nadležan općinski sud s *njegova područja*. U svim drugim slučajevima o svrsishodnoj delegaciji odlučuje Vrhovni sud Federacije (čl. 60.). Dakle, ako bi županijski sud povodom odlučivanja o prijedlogu utvrdio da za suđenje treba odrediti sud s područja drugog županijskog suda, morao bi prijedlog odbiti a predlagatelja (sud ili stranku) uputiti na mogućnost podnošenja prijedloga Vrhovnom sudu koji je nadležan u tim slučajevima.

2.4.5. Izuzeće. ZPP je gotovo u cijelosti zadržao ranija rješenja o izuzeću suca. Spomenuli bismo tek da je kao temelj izuzeća izostavljen apsolutni razlog za izuzeće iz čl. 71., t. 2. bivšega Zakona o parničnom postupku, koja se očito odnosila na suce porotnike i ranije na suce sudova udruženog rada koji nisu imali status radnika suda.⁴⁶ Kako prema odredbama novoga zakona nije predviđeno sudjelovanje sudaca porotnika u suđenju u parničnom postupku, a sudovi udruženog rada su i prije ukinuti, prestala je potreba za postojanjem toga razloga za izuzeće. Treba napomenuti da sudjelovanje suca u odlučivanju o pravnom lijeku u sjednici svih sudaca nije razlog za isključenje suca, iako je u istom predmetu sudjelovao u donošenju odluke nižeg suda ili drugog organa (čl. 63. st. 2.).

2.4.6. Stranke u postupku

a/ Ombudsmen Federacije i državni tužitelj. Novost je da se u postupku kao stranka može pojaviti i federalni ombudsmen.⁴⁷ U najširem značenju ombudsmen se može definirati kao čuvar prava građana pred institucijama vlasti. Sukladno odredbi čl. II/B/6. Ustava Federacije, u svezi s odredbama čl. 70. ZPP-a, ombudsmen Federacije ima pravo pokrenuti postupak pred nadležnim sudom i intervenirati u postupku koji je u tijeku (čl. 189.) ako ocijeni da treba zaštititi ljudsko dostojanstvo, prava i slobode građana. Državni tužitelj i dalje ima pravo pokrenuti parnični postupak (čl. 70.), ali samo u situacijama kada takvo ovlaštenje crpi iz posebnog zakona. S druge strane, državni tužitelj ne može se više miješati u već otpočetoj parnici, odnosno biti umještač.

b/ Parnična sposobnost. Parnična sposobnost državljanina Federacije procjenjuje se po zakonu Federacije odnosno županije, koji je mjerodavan za utvrđivanje njegove poslovne sposobnosti. Državljanin Federacije, koji nije parnično sposoban po zakonu županije koji je mjerodavan za procjenjivanje njegove poslovne sposobnosti, ali je parnično sposoban po zakonu županije pred čijim se sudom vodi postupak, može sam poduzimati radnje u postupku (čl. 79.). Parnična sposobnost državljanina RS u postupku pred sudovima Federacije procjenjuje se po zakonu RS.

⁴⁶ "Sudac ili sudac porotnik ne može obavljati sudačku dužnost ako stalno ili privremeno radi u pravnoj osobi koja je stranka u postupku." ZPPBiH, čl. 71. t. 2.

⁴⁷ Ombudsmen za ljudska prava Bosne i Hercegovine ne može biti stranka u postupku, jer on pokreće postupak i intervenira pred Domom za ljudska prava za BiH, te nema ovlasti sudjelovati u sudskom postupku (Daytonski sporazum, Aneks VI., čl. 5. i 6.).

2.4.7. Opunomoćenici. Stranke mogu poduzimati radnje u postupku osobno ili preko opunomoćenika. Opunomoćenik može biti svaka osoba koja je poslovno sposobna, osim osoba koje se bave nadripisarstvom. Ključni problem u svezi s opunomoćenicima u građanskim sudskim postupcima tiče se mogućnosti da odvjetnici, upisani u odvjetničke komore u drugim državama bivše SFRJ, nastupaju punopravno kao opunomoćenici pred sudovima Federacije. Naime, prema odredbama čl. 23. Zakona o advokaturi SRBiH, koji je još uvijek na snazi, odvjetnici upisani u odvjetničke komore tih država mogu na teritoriju BiH, pa time i Federacije, obavljati odvjetničke djelatnosti. Upitno je je li ta odredba, koja je odgovarala ustrojstvu države koje više nema, derogirana nastalom promjenom državno-pravnih odnosa. Držimo da bi, zbog pravne sigurnosti, i dalje trebalo primjenjivati navedenu odredbu uz uvjet uzajamnosti, svakako do završetka postupka donošenja novih propisa o odvjetništvu, što je u Federaciji upravo u tijeku. U odredbama o punomoći zakon nije preuzeo odredbu čl. 91. ranijeg Zakona o parničnom postupku, prema kojoj su, u parnicama o imovinskopравnim zahtjevima vrijednosti predmeta spora preko 25.000 dinara/15.000 DEM, opunomoćenici pravnih osoba mogli biti samo osobe koje su imale položen pravosudni ispit. Prevladalo je mišljenje da u današnjem pravnom sustavu nema više potrebe štiti privilegirani položaj društvenih sredstava.⁴⁸ Zadržavanje te odredbe, drži se, dovelo bi do nejednake procesne zaštite stranaka u sporu. Usto, time se pravnim osobama onemogućuje da zastupanje povjere svojim osposobljenim stručnjacima samo zbog toga što ne ispunjavaju formalne uvjete.

2.4.8. Parnični troškovi. ZPP ne nabraja taksativno što sve čini parnične troškove, već ih, kao i raniji zakon, definira kao "izdatke učinjene tijekom ili u povodu postupka" (čl. 141.). ZPP ipak sadrži dvije novine u odnosu na odredbe ranijeg zakona. Kao prvo, umješac nema više pravo na naknadu troškova koje je imao u parnici. To se rješenje smatra pravednim jer umješac i ne vodi parnicu u svoje ime, već svojim miješanjem u parnicu nastoji pomoći jednoj od stranaka, čiji se uspjeh ili neuspjeh može pozitivno ili negativno odraziti na njegovu pravnu situaciju.⁴⁹ Iz sličnih je razloga, kao drugo, ukinuta i odredba čl. 156/2. ranijeg zakona, na temelju koje je sud mogao odlučiti da zakonski zastupnik ili opunomoćenik stranke nadoknadi protivnoj stranci troškove koje je prouzročio svojom krivnjom. Zastupnik nije stranka u postupku, već nastupa u ime stranke koju zastupa. Radnje, koje on poduzima ili propusti poduzeti u ime zastupane stranke su u odnosu na treće osobe, zapravo radnje zastupane stranke i za njih odgovara zastupana stranka, a ne zastupnik. Svakako, ako zbog pogreške zastupnika zastupana stranka stekne obveze prema suprotnoj stranci, ima pravo tražiti naknadu tih troškova od zastupnika.⁵⁰

2.4.9. Međunarodna pravna pomoć. Opseg, sadržaj, oblici i način pružanja međunarodne pravne pomoći uređen je bilateralnim ugovorima o međunarodnoj pravnoj pomoći, nekim važnijim multilateralnim ugovorima (konvencijama), ali i

⁴⁸ Usp. Zelić, P., o. c., str. 11.

⁴⁹ Ibid., str. 12.

⁵⁰ Usp. Demajo, G. C., *Komentar na Nacrt Zakona o parničnom postupku Federacije*, u Zborniku radova Nova rješenja u Zakonu o parničnom postupku i Zakonu o ovršnom postupku Federacije BiH, Sarajevo, 1998., str. 20.-21.

odredbama ZPP-a. Ovdje ćemo se upravo osvrnuti na te odredbe. Sudovi Federacije ukazivat će pravnu pomoć inozemnom sudu u slučajevima predviđenim međunarodnim ugovorom ili kad postoji uzajamnost u ukazivanju pravne pomoći (čl. 166., st. 1.). U slučaju sumnje Federalno ministarstvo pravde ovlašteno je dati objašnjenje o postojanju uzajamnosti. Sudovi pri ukazivanju pravne pomoći moraju postupati u skladu s odredbama međunarodnih ugovora o pravnoj pomoći. Ako takvih ugovora nema ili ako određenu materiju ne reguliraju, tada treba primijeniti odredbe ZPP-a. Zamolnica za međunarodnu pravnu pomoć najčešće se traži za izvođenje neke procesne radnje (saslušanje svjedoka ili vještaka, očevid i sl.), ali mogu doći u obzir i neke druge radnje.⁵¹ Sud će, pak, uskratiti pružanje pravne pomoći inozemnom sudu ako se traži izvršenje radnje koja je protivna javnom poretku BiH odnosno Federacije. U takvom će slučaju sud nadležan za davanje pravne pomoći po službenoj dužnosti dostaviti predmet Vrhovnom sudu Federacije radi donošenja konačne odluke. Sudovi ukazuju pravnu pomoć inozemnom sudu na način predviđen u domaćem zakonu. Iznimno, radnja koja je predmet molbe inozemnog suda može se obaviti i na način koji zahtijeva inozemni sud, ako takav postupak nije protivan javnom poretku BiH odnosno Federacije (čl. 167.). Ako međunarodnim ugovorom nije što drugo određeno, sudovi će uzimati u postupak molbe za pravnu pomoć inozemnih sudova samo ako su dostavljene diplomatskim putem i ako su molba i prilozi sastavljeni na hrvatskom odnosno bošnjačkom jeziku, ili ako je priložen ovjereni prijevod na nekom od tih jezika (čl. 168.). Ako međunarodnim ugovorom nije što drugo određeno, molbe sudova iz Federacije za pravnu pomoć dostavljaju se inozemnim sudovima diplomatskim putem preko organa uprave nadležnog za inozemne poslove BiH. Molbe i prilozi moraju biti napisani na jeziku zamoljene države ili uz njih mora biti priložen ovjereni prijevod na tom jeziku.

2.4.10. Postojanje parnice. Parnica počinje teći dostavom tužbe tuženiku. Sud je dužan tijekom cijelog postupka, *ex officio*, paziti teče li već pred sudom u Federaciji druga parnica o istom zahtjevu među istim strankama (čl. 179.). Kako se u zakonu izričito navodi da je sud dužan po službenoj dužnosti paziti na postojanje parnice samo pred sudom u Federaciji, ostaje nam zaključiti da je Federalni sud, ako je u tijeku spor pred sudom RS u istoj pravnoj stvari između istih stranaka, dužan prekinuti postupak samo na zahtjev stranke.

2.4.11. Zakletva. Rukovodeći se činjenicom da zakletvi nije davan gotovo nikakav praktični značaj te da se rijetko i koristila u parničnom postupku, ZPP nije preuzeo odredbe čl. 246. i 247. ranijeg zakona o obvezi i načinu polaganja zakletve svjedoka.

⁵¹ Zakon o parničnom postupku ne govori ništa o formi zamolnice. Analizom pojedinih ugovora iz područja međunarodne pravne pomoći mogli bi se izvesti neki zajednički elementi o formi i sadržaju zamolnice. Zamolnica treba biti u pisanoj formi, nosi oznaku zamolbenog suda, a potpisuje je predsjednik suda ili sudac i na nju se stavlja službeni pečat. Svakako je potrebno navesti ime i prezime, zanimanje i boravište stranaka, te procesne radnje koje treba obaviti. Okolnosti pod kojima je potrebno izvesti dokaze moraju biti točno navedene, a ako je potrebno i pitanja koja zamoljeni sud treba postaviti svjedoku, vještaku ili stranci. U zamolnici treba potanje opisati i prema potrebi priložiti izvode iz teksta zakona. Birin, V., *Međunarodna pravna pomoć u građanskim stvarima i neka druga pitanja međunarodnog privatnog prava nakon uspostave političkog suvereniteta Republike Hrvatske*, u Zborniku Građanskopravni aspekti državno-pravnog osamostaljenja Republike Hrvatske, Zagreb, 1992., str. 33.

2.4.12. Saslušanje stranaka. Sporne činjenice važne za donošenje odluke sud može utvrđivati i saslušavanjem stranaka. U odnosu na rješenja ranijeg zakona ZPP je ukinuo ograničenja koja su u odnosu na to dokazno sredstvo postojala, dakle proširio je njegovu mogućnost korištenja. Naime, po ranijem zakonu sud se mogao odlučiti na izvođenje dokaza saslušanjem stranaka samo ako nije raspolagao drugim dokazima ili ako je, unatoč izvedenim drugim dokazima, ustanovio da je to potrebno za utvrđivanje važnih činjenica (čl. 264. st. 2. ranijeg zakona). Uz ta ograničenja saslušanje stranaka bilo je potpuno isključeno u postupku osiguranja dokaza (čl. 272. st. 2. ranijeg zakona). Ograničenjima koja su postojala, osim u postupku osiguranja dokaza, praksa nije pridavala skoro nikakva značaja. Napuštanjem tih ograničenja ZPP ostavlja široku mogućnost izvođenja dokaza saslušanjem stranaka.

2.4.13. Pravni lijekovi

a/ Žalba. Odredbe o žalbi protiv presude i žalbi protiv rješenja ostale su neizmijenjene.

b/ Revizija. U ZPP-u je znatno ograničena dopuštenost revizije, te je u tom dijelu ZPP pretrpio znatne izmjene u odnosu na raniji zakon. S pooštavanjem uvjeta za izjavljivanje revizije, revizija se kao izvanredni pravni lijek svela samo na značajnije slučajeve, a suđenje po reviziji ograničilo se na ispitivanje naročito važnih povreda pravila postupka jer, smatralo se, širenje mogućnosti za izjavljivanje revizije vodilo bi usporavanju i manjoj uspješnosti parničnog postupka. Stranke mogu izjaviti reviziju protiv pravomoćne presude donesene u drugom stupnju u roku od 30 dana od dostave prijepisa presude, ali samo ako je u sporu primijenjen materijalni zakon BiH ili Federacije odnosno međunarodni ugovori. Dakle, revizija nije dopuštena u sporovima u kojima je primijenjen županijski materijalni propis. To ograničenje revizije ublaženo je okolnošću da, s obzirom na nadležnost općinskih i županijskih sudova, postoji dvostupnost u gotovo svim sporovima, te mogućnošću podizanja zahtjeva za zaštitu zakonitosti i od županijskog tužitelja, te je tako *de facto* u potpunosti osigurana izvanredna pravna zaštita svih pravomoćnih odluka, kako na razini Federacije tako i na razini županija. Značajno je povećan raniji niski vrijednosni cenzus mjerodavan za izjavljivanje revizije. Tako, po ZPP-u, revizija nije dopuštena u imovinsko-pravnim i radnim sporovima u kojima se tužbeni zahtjev odnosi na potraživanje u novcu, na predaju stvari ili izvršenje kakve druge činidbe, ako vrijednost predmeta spora pobi-janog dijela pravomoćne presude odnosno vrijednost predmeta spora koju je tužitelj naveo u tužbi ne prelazi 15.000 KM (konvertibilnih maraka). Nadalje, izostavljena je i odredba čl. 382. st. 4. ranijeg zakona, kojom je bilo propisano da je u određenim sporovima revizija uvijek dopuštena, bez obzira na vrijednost predmeta spora. Štoviše, novom odredbom čl. 364. st. 4. ZPP-a izričito je propisano da revizija nije dopuštena u sporovima iz obiteljskih odnosa i u sporovima zakonskog izdržavanja. U tim je slučajevima, drži se, "revizija nepotrebna, jer se u bitnom statusnom pitanju razvoda braka ne može mijenjati pravomoćna odluka povodom revizije, a kod izdržavanja dolazi do čestih promjena odluke o visini izdržavanja, tako da suđenje po reviziji u ovim predmetima izaziva pometnju i izrazito je neefikasno".⁵² O reviziji odlučuje

⁵² Mišljenje radne grupe za izradu Zakona o parničnom postupku, Obrazloženje Zakona o parničnom postupku, točka 19.

Vrhovni sud Federacije (čl. 365.). Ograničenje revizije je ublaženo i prelaznom odredbom čl. 495. st. 3. ZPP-a, koja regulira primjenu pravila o reviziji, a što će biti predmet posebnog izlaganja. Izmijenjena je i odredba čl. 385. st. 1. t. 1. ranijeg zakona, pa se sada revizija ne može izjaviti i zbog sljedećih bitnih povreda odredaba parničnog postupka: ako je sud bio nepropisno sastavljen ili ako je u donošenju presude sudjelovao sudac koji nije sudjelovao na glavnoj raspravi; ako je protivno odredbama zakona sud donio presudu zbog izostanka, presudu na temelju priznanja ili presudu na temelju odricanja; te ako kojoj stranci nezakonitim postupanjem, a osobito propuštanjem dostave, nije data mogućnost da raspravlja pred sudom. U cilju ubrzanja postupka predviđeno je da protivna stranka može podnijeti sudu odgovor na reviziju u roku od osam dana od dana dostave revizije (čl. 372. st. 3.), a ne kao prije u roku od 30 dana. ZPP je dopunjen i odredbom čl. 376., kojom je propisano da Vrhovni sud Federacije, kada odbije reviziju, može se umjesto posebnog obrazloženja pozvati u izreci presude na razloge iz prvostupanijske ili drugostupanijske presude, te ne mora obrazložiti svoju odluku ako odbije reviziju zbog toga što smatra da ne postoji bitna povreda odredaba parničnog postupka na koju revident ukazuje. Primjena navedene odredbe pretpostavlja da prvostupanijska odnosno drugostupanijska odluka sadrže utvrđenje odnosno obrazloženje svih činjenica odlučnih za pravilnu primjenu materijalnog prava na kojem je presuda utemeljena, te nesumnjivo nepostojanje bitnih povreda odredaba parničnog postupka na koje revizija ukazuje.⁵³ Izmijenjena je odredba čl. 399. ranijeg zakona, sada čl. 381. ZPP-a, time što je, u odnosu na raniju odredbu, propisano da se u postupku povodom revizije ne primjenjuju odredbe žalbenog postupka o održavanju rasprave pred drugostupanijskim sudom. Dopunjena je i odredba čl. 400. ranijeg zakona, sada čl. 382. ZPP-a, tako što je propisano da revizija nije dopuštena protiv odluke o naknadi parničnih troškova, čime je zakonom regulirano ranije izraženo stajalište u revizijskim odlukama Vrhovnog suda Federacije da se protiv takvog rješenja ne može izjaviti revizija jer nema karakter rješenja iz čl. 400. ZPP-a koje se revizijom može pobijati.⁵⁴

c/ Zahtjev za zaštitu zakonitosti. Značajno su izmijenjene odredbe čl. 401. ranijeg zakona koje reguliraju podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti. Odredbama čl. 383. ZPP-a razdvojena je nadležnost federalnog tužitelja od nadležnosti županijskog tužitelja glede podizanja zahtjeva za zaštitu zakonitosti, s obzirom na ustavni položaj županija u ustavnom sustavu Federacije, odnosno prema tome koji je materijalni zakon primijenjen u pravomoćnoj odluci. Federalni tužitelj može, u roku od tri mjeseca,⁵⁵ podnijeti zahtjev za zaštitu zakonitosti samo protiv pravomoćnih sudskih

⁵³ Tako Selimović, S., *Nova rješenja u Zakonu o parničnom postupku od člana 330. do člana 498.*, u Zborniku radova Nova rješenja u Zakonu o parničnom postupku i Zakonu o ovršnom postupku Federacije BiH, Sarajevo, 1998., str. 17.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 17.

⁵⁵ Rok od tri mjeseca računa se: protiv odluke donesene u prvom stupnju protiv koje nije podnesena žalba od dana kada se ta odluka više nije mogla pobijati; protiv odluke donesene u drugom stupnju protiv koje nije izjavljena revizija od dana kada je ta odluka dostavljena onoj stranci kojoj je kasnije dostavljena; protiv odluka donesenih u drugom stupnju protiv kojih su stranke izjavile reviziju nadležni tužitelj može podići zahtjev za zaštitu zakonitosti samo u roku od 30 dana od dana kad mu je dostavljena revizija one stranke čija mu je revizija ranije dostavljena. ZPP, čl. 383. st. 4. i 5.

odluka u kojima je primijenjen materijalni zakon BiH, Federacije i međunarodni ugovor, i u kojima *revizija nije dopuštena*, a kada je revizija dopuštena, samo kada se radi o odluci koja je donesena na temelju raspolaganja stranaka koja su protivna prisilnim propisima i pravilima morala društva (ZPP, čl. 3. st. 2.). Tako se onemogućuje dupliranje izvanrednih pravnih lijekova u istom predmetu: *izjavljivanje* revizije i podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti, osim u spomenutom slučaju iz čl. 3. st. 2. ZPP-a. S obzirom na mogućnost federalnog tužitelja da podigne zahtjev za zaštitu zakonitosti i protiv pravomoćnih presuda u kojima je vrijednosni cenzus ispod propisanog za reviziju, znatno je ublaženo ograničenje revizije s obzirom na vrijednosni cenzus.⁵⁶ Županijski tužitelj može podići zahtjev za zaštitu zakonitosti samo protiv pravomoćnih odluka u kojima je primijenjen županijski zakon ili međunarodni ugovor koji je zaključila županija, pa kako je revizija nedopuštena protiv pravomoćne drugostupanjske odluke u kojoj je primijenjen županijski zakon, županijski tužitelj može podići zahtjev za zaštitu zakonitosti protiv svih pravomoćnih presuda županijskog suda u kojima je primijenjen županijski zakon, bez obzira na vrstu i vrijednost spora, što također ublažava spomenuta ograničenja revizije po ZPP-u.⁵⁷ O zahtjevu za zaštitu zakonitosti federalnog tužitelja odlučuje Vrhovni sud Federacije, a o zahtjevu za zaštitu zakonitosti županijskog tužitelja odlučuje nadležni županijski sud u vijeću sastavljenom od pet sudaca. Ako taj sud ne može osigurati vijeće od pet sudaca, o zahtjevu za zaštitu zakonitosti županijski sud odlučuje u sjednici svih sudaca (čl. 384.). U odnosu na odredbu čl. 404. ranijeg zakona sadašnja odredba čl. 385. ZPP-a ne isključuje mogućnost podizanja zahtjeva za zaštitu zakonitosti zbog povrede odredaba o mjesnoj nadležnosti iz čl. 336. st. 2. t. 4. ZPP-a, odnosno kada je sud odlučio o tužbenom zahtjevu za koji je stvarno nadležan drugi sud ili ako je povodom prigovora stranaka nepravilno odlučio da je mjesno nadležan, a stranka se zbog toga žalila.

d/ Ponavljanje postupka. Federalnim ZPP-om dopunjena je odredba čl. 421. ranijeg zakona, sada čl. 391. ZPP-a, tako je propisano da se može zahtijevati ponavljanje pravomoćno završenog postupka, ako se odluka suda temelji na nekom prethodnom pitanju, a nadležni sud ili organ je to pitanje kasnije riješio u bitnim točkama drukčije (čl. 391. t. 8.). Ponavljanje postupka zbog navedene okolnosti može se dopustiti samo ako stranka bez svoje krivnje nije mogla te okolnosti iznijeti prije nego što je prijašnji postupak završen pravomoćnom sudskom odlukom, i to u roku od 30 dana od dana kad je stranka mogla upotrijebiti pravomoćnu odluku koja je razlog za ponavljanje postupka (čl. 392. i 393. t. 5.). Protiv pravomoćnih drugostupanjskih rješenja donesenih povodom prijedloga za ponavljanje postupka nije dopuštena revizija (čl. 399.).

2.4.14. Posebni postupci

a/ Postupak u parnicama iz obiteljskih odnosa. Među novinama koje u pravni sustav Federacije uvodi ZPP treba, među ostalim, navesti da je postupak u bračnim sporovima (postupak radi utvrđivanja postojanja ili nepostojanja braka, poništenja braka, razvoda braka i postupak utvrđivanja i osporavanja očinstva) izmješten

⁵⁶ Usp. Selimović, S., o. c., str. 18.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 18.

iz Obiteljskog zakona (Službeni list SRBiH, 21/79. i 44/89.), koji se primjenjuje kao federalni zakon temeljem odredaba Ustava Federacije, i uključen je u ZPP kao jedan od posebnih parničnih postupaka. Postupak u obiteljskim odnosima uređen je odredbama čl. 404. do 424. ZPP-a, koje su uglavnom ostale neizmijenjene u odnosu na raniji postupak, osim što je odredbom čl. 424. ZPP-a izričito propisano da će sud po službenoj dužnosti odlučiti o izdržavanju djece kada odlučuje o povjeravanju djece na zaštitu i odgoj jednom od roditelja ili nekoj drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi.

b/ Izdavanje platnog naloga. Izostavljena je odredba čl. 453. st. 1. ranijeg zakona, prema kojoj se sud mogao po službenoj dužnosti oglasiti mjesno nenadležnim najkasnije do izdavanja platnog naloga. Naime, parnični se sud može oglasiti mjesno nenadležnim po službenoj dužnosti samo ako je isključivo mjesno nadležan neki drugi sud. Kako u postupku izdavanja platnog naloga ne može doći do situacije da se sud kojemu je podnesena tužba oglašava mjesno nenadležnim po službenoj dužnosti, nepotrebno je zadržavati spomenutu odredbu čl. 453. st. 1. ranijeg zakona.⁵⁸

c/ Postupak u sporovima male vrijednosti. Sporovi male vrijednosti, prema odredbama ZPP-a, sporovi su u kojima se tužbeni zahtjev odnosi na potraživanje u novcu koje ne prelazi svotu od 1.000 KM (čl. 449.). Postupak u sporovima male vrijednosti provodi se i u povodu prigovora protiv platnog naloga, ako vrijednost osporenog dijela platnog naloga ne prelazi svotu od 1.000 KM (čl. 451.). Ako tužitelj preinači tužbeni zahtjev tako da vrijednost predmeta spora prelazi svotu od 1.000 KM, postupak će se dovršiti prema odredbama ZPP-a o redovitom postupku, a ako tužitelj smanji tužbeni zahtjev tako da više ne prelazi iznos od 1.000 KM, daljnji će se postupak provesti prema odredbama ZPP-a o postupku u sporovima male vrijednosti.

d/ Postupak pred arbitražom. U glavi XXXII. ZPP-a uređen je postupak pred arbitražom (čl. 459.-478.) kao posebni postupak umjesto ranijeg postupka pred izbranim sudovima. ZPP-om je propisan postupak pred arbitražama, koje se osnivaju *ad hoc*, ako se stranke za njih opredijele, pa i kada se ne radi samo o sporovima s elementom inozemnosti. Izostavljeno je, dakle, uređivanje postupka pred izbranim sudovima, "jer su izbrani sudovi u ranijem sustavu bili jedan od oblika samoupravnih sudova, koji su bili nadležni za rješavanje sporova o pitanjima koja su svojim samoupravnim aktima uređivale organizacije udruženog rada".⁵⁹ Sve odredbe ranijeg postupka pred izbranim sudovima (odredbe koje se odnose na ugovore o izbranom sudu, sada arbitraži, odredbe o sastavu izbranog suda, sada arbitraže, izboru sudaca izbranog suda, sada izboru sudaca arbitraže, o postupku pred izbranim sudom, sada postupak pred arbitražom, donošenju presuda, te odredbe o poništaju presude donesene pred izbranim sudom, sada donesene pred arbitražom), osim odredaba koje su uređivale ugovaranje domaćeg ili stranog izbranog suda u sporovima s međunarodnim elementom, te koje su predviđale da sporove bez međunarodnog elementa stranke mogu iznositi pred stalnim izbranim sudom pri privrednim komorama i drugim organizacijama predviđenim zakonom (čl. 468a, 469. i 469a ranijeg zakona), ostale su u cijelosti neizmijenjene. ZPP ne sadrži više odredbe ranijeg zakona o

⁵⁸ Mišljenje radne grupe za izradu Zakona o parničnom postupku, Obrazloženje Zakona o parničnom postupku, točka 24.

⁵⁹ Mišljenje Ureda za zakonodavstvo Vlade Federacije, Obrazloženje Zakona o parničnom postupku, točka 26.

moгуćnosti osnivanja stalnog izbranog suda pri privrednim komorama. Izostavljene su, dakle, odredbe o institucijskim arbitražama, jer će se njihovo postojanje, djelokrug, organizacija i postupak pred njima urediti posebnim propisima.⁶⁰

e/ Postupak u privrednim sporovima. Čl. 480. t. 1. ZPP-a na novi se način određuje subjektivni kriterij za primjenu posebnih pravila u privrednim sporovima. Pravila postupka u privrednim sporovima primjenjuju se u sporovima u kojima su stranke Federacija, županija, grad, općine, poduzeća i druge pravne osobe. Izmijenjene su i odredbe o novčanim iznosima, pa u privrednim sporovima sudac pojedinac sudi ako vrijednost predmeta spora ne prelazi 30.000 KM i u sporovima za plaćanje kamata bez obzira na vrijednost spora.⁶¹ Revizija u privrednim sporovima nije dopuštena ako vrijednost predmeta spora pobijanog dijela pravomoćne presude ne prelazi 25.000 KM (čl. 489.). U postupku u privrednim sporovima sporovi male vrijednosti su sporovi u kojima se tužbeni zahtjev odnosi na potraživanje u novcu koje ne prelazi svotu od 5.000 KM (čl. 494.). Vrijedi napomenuti da je sada predsjednik vijeća u hitnim slučajevima ovlašten ročište zakazati ne samo telefonom ili brzojavom već i telefaksom (čl. 486., st. 4.).

2.4.15. Prijelazne i završne odredbe. Odredbe ZPP-a primjenjivat će se u svim zatečenim predmetima u kojima nije donesena prvostupanska odluka do dana stupanja na snagu ZPP-a, pa i u predmetima koji se vode nakon što je ukinuta prvostupanska odluka kojom se postupak pred prvostupanskim sudom završio prije stupanja na snagu ZPP-a (čl. 495., st. 1. i 2.). Odredbe ZPP-a neće se primjenjivati na pravila o reviziji, te će se u svim zatečenim predmetima i u postupku nakon ukidanja prvostupanske presude primjenjivati pravila o reviziji ranijeg zakona (čl. 495., st. 3.). Pravila o reviziji ZPP-a primjenjivat će se, dakle, samo u predmetima u kojima je postupak pokrenut nakon stupanja na snagu ZPP-a. Do donošenja posebnog zakona na teritoriju Federacije sudovi će u parničnom postupku primjenjivati odredbe članka 46.-68. (nadležnost i postupak), 79.-85. (mjerodavno pravo za stranačku i parničnu sposobnost, osiguranje troškova postupka i oslobođanje od troškova postupka) i 86.-101. (uvjeti i postupak priznanja i izvršenja stranih sudskih i arbitražnih odluka) Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Službeni list SFRJ, 43/82. i 72/82.). U odredbama prethodno navedenih članaka riječi "Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija" zamjenjuju se riječima "Bosna i Hercegovina". ZPP-om su, dakle, privremeno preuzete spomenute odredbe ZRSZ, a te odredbe nisu inkorporirane ZPP, jer se smatra da cjelokupna materija spomenutog ZRSZ mora biti obuhvaćena posebnim zakonom, koji će se donijeti na razini BiH.

⁶⁰ Važećim Zakonom o privrednim komorama u Federaciji (Službene novine FBiH, 35/98.), u čl. 17., propisano je da se u Privrednoj komori Federacije obrazuje stalni izabrani sud, te da će se Statutom ili drugim aktom Privredne komore Federacije urediti organizacija, sastav, način izbora, postupak, financiranje i druga pitanja iz rada stalnog izbranog suda. U tom smislu Upravni odbor Privredne komore BiH, na sjednici 17. lipnja 1998. godine, donio je *Pravilnik o organizaciji i radu arbitražnog suda* (pri Privrednoj komori BiH). Držimo da bi trebalo donijeti i poseban Zakon o arbitraži, kojim bi se, na jednom mjestu, uredila sva materija arbitražnog sudovanja.

⁶¹ Tijekom postupka stranke se mogu sporazumjeti da im sudi sudac pojedinac, bez obzira na vrijednost predmeta spora. Sudac pojedinac također provodi postupak i donosi odluke u predmetima pravne pomoći i osiguranja dokaza (čl. 485.).

Stupanjem na snagu ZPP-a prestaju se primjenjivati ne samo odredbe propisa o parničnom postupku, koji su se primjenjivali na teritoriju Federacije, već i odredbe čl. 60., 68. do 79., 134. do 140. i 259. Porodičnog zakona (Službeni list SRBiH, 21/79. i 42/89.). Zakon o parničnom postupku stupio je na snagu 11. studenog 1998. godine.

3. Zakon o izvanparničnom postupku

Pravila po kojima sudovi postupaju i odlučuju o osobnim, obiteljskim, imovinskim i drugim pravima i pravnim interesima, a koji se po zakonu rješavaju u izvanparničnom postupku, utvrđena su u *Zakonu o vanparničnom postupku* (Službene novine Federacije BiH, 2/98., dalje: ZIZVP).⁶² Taj zakon primjenjuje se i na druge pravne stvari iz nadležnosti sudova, za koje zakonom nije izričito određeno da se rješavaju u izvanparničnom postupku, a ne odnose se na zaštitu povrijeđenog ili ugroženog prava, niti se zbog obilježja pravne stvari ili svojstva stranaka u postupku mogu primijeniti odredbe zakona kojim je uređen parnični postupak, te u posebnim izvanparničnim postupcima sadržanim u ZIZVP ako drukčije nije određeno, pa u drugim izvanparničnim stvarima za koje posebnim zakonom nisu uređena pravila postupanja.⁶³ Temelj za donošenje ZIZVP sadržan je u odredbi čl. IV. C. 3. Ustava Federacije, kojom je predviđeno da će pravila postupka, potrebna da bi se osigurala jednakost u postupanju, kao i temeljna načela pravednosti u postupcima pred sudovima, biti utvrđena zakonima Federacije, pa tako i ZIZVP-om. S obzirom da je do donošenja ZIZVP izvanparnični postupak bio reguliran preuzetim Zakonom o vanparničnom postupku SRBiH, bilo je nužno donijeti federalni ZIZVP. Izvanparnični postupak pokreće se prijedlogom fizičke ili pravne osobe i prijedlogom organa određenog ZIZVP-om ili drugim zakonima, a iznimno i sud može pokrenuti izvanparnični postupak po službenoj dužnosti u slučajevima i pod uvjetima određenim zakonom. ZIZVP sudionikom u postupku određuje osobu koja je postupak pokrenula, zatim osobu o čijim se pravima ili pravnim interesima odlučuje u postupku, te tijelo koje sudjeluje u postupku na temelju zakonske ovlasti za pokretanje postupka, bez obzira je li postupak pokrenula ili je kasnije stupila u postupak. Sud iznimno može svojstvo sudionika u postupku priznati i onim oblicima udruživanja koji nemaju obilježja pravne osobe i za koje nije posebnim propisima određeno da mogu biti sudionici u postupku. ZIZVP predlagatelja definira kao osobu odnosno tijelo po čijem je prijedlogu postupak pokrenut, a protivnika predlagatelja određuje kao osobu prema kojoj se ostvaruje pravo ili pravni interes predlagatelja. Izvanparnični postupak u pravilu je javan, a u postupku u kojemu se odlučuje o osobnim i obiteljskim stanjima sudionika, osim u postupku proglašenja nestalih osoba, umrlim i dokazivanje smrti javnost je isključena. Mjesna nadležnost suda u postupku u kojemu se odlučuje o

⁶² Taj zakon, iako federalni, objavljen je u jednom jezičnom obliku, pa radi točnosti naziv zakona navodimo na bošnjačkom jeziku, a dalje ćemo se koristiti hrvatskim nazivom *izvanparnični postupak*.

⁶³ Pravila izvanparničnog postupka na temelju kojih nadležni sud postupi i odlučuje o upisu u sudski registar uređena su *Zakonom o postupku za upis u sudski registar* (Službene novine Federacije BiH, 6/95.). Na pitanja koja nisu uređena tim zakonom shodno se primjenjuju odredbe ZPP-a. Zakon je stupio na snagu 16. studenog 1995. godine.

osobnim i obiteljskim stanjima sudionika utvrđuje se prema području na kojem osoba, u čijem interesu se vodi postupak, ima prebivalište, a ako nema prebivalište, nadležan je sud na čijem području ta osoba ima boravište, ako nije drukčije određeno zakonom. U drugim izvanparničnim stvarima mjesno je nadležan sud na čijem području predlagatelj ima prebivalište ili boravište odnosno sjedište, ako drukčije nije uređeno zakonom (čl. 13. st. 2.). Kada se odlučuje o nekretnini, isključivo je nadležan sud na čijem se području nalazi nekretnina, a ako se nekretnina nalazi na području više sudova, nadležan je svaki od tih sudova. U prvom stupnju izvanparničnog postupka, ako zakonom nije drukčije određeno, odlučuje sudac pojedinac, a u stambenim stvarima i u postupku određivanja naknade za eksproprijiranu nekretninu prvostupanjski sud raspravlja i odlučuje u vijeću (jedan sudac, predsjednik vijeća i dvojica sudaca porotnika). U izvanparničnom postupku sudionik može svoj zahtjev, o kojemu je rješenjem odlučeno ostvarivati u parnici ili u postupku pred upravnim tijelom, kada mu je to pravo priznato zakonom. Isto tako, ako se u postupku odlučivalo o stambenim stvarima i o naknadi za eksproprijiranu nekretninu, protiv pravomoćnog drugostupanjskog rješenja dopuštena je revizija. Osim toga u određenim slučajevima predviđena je mogućnost podnošenja i prijedloga za ponavljanje postupka (čl. 27. Zakona).

ZIZVP-om su regulirana pravila, po kojima redoviti sudovi postupaju i odlučuju u postupcima: uređenja osobnih stanja (oduzimanje i vraćanje poslovne sposobnosti, zadržavanje duševno bolesnih u zdravstvenoj ustanovi, proglašenje nestalih osoba umrlim i dokazivanje smrti); uređenje obiteljskih odnosa (dozvola za zaključenje braka, produženje i prestanak roditeljskog prava, oduzimanje i vraćanje roditeljskog prava); uređenje imovinskih odnosa (raspravljanje zaostavštine, određivanje naknade za eksproprijirane nekretnine, upravljanje i korištenje zajedničkim stvarima, dioba stvari i nekretnina u suvlasništvu, uređenje međa); uređenje drugih izvanparničnih stvari (sastavljanje i ovjeravanje sadržaja isprava, čuvanje isprava, sudski depozit, poništenje isprava). Stupanjem na snagu ZIZVP-a prestala je primjena dotadašnjeg Zakona o vanparničnom postupku (Službeni list SRBiH, 10/98.), te drugi zakoni o izvanparničnom postupku koji su se primjenjivali na teritoriju Federacije (ZIZVP, čl. 232.). ZIZVP je stupio na snagu 28. siječnja 1998. godine.

4. Zakon o izvršnom postupku

Sudski postupak prinudne ovrhe (individualne egzekucije) pravomoćne kondemnatorne presude ili drugog pravnog akta kojim se u korist pravnog subjekta utvrđuje pravo na činidbu (ovršni zahtjev) u Federaciji je uređen preuzetim saveznom Zakonom o izvršnom postupku bivše SFR Jugoslavije (Službeni list SFRJ, 20/78., 6/82., 74/87., 57/89., 10/90., 27/90. i 35/91., dalje: ZIV). BiH je preuzela taj zakon Uredbom sa zakonskom snagom o preuzimanju i primjenjivanju saveznih zakona koji se u BiH primjenjuju kao republički zakoni (Službeni list R BiH, 2/92., 11. travnja 1992. godine), i u primjeni je, bez daljnjih izmjena i dopuna, do danas.⁶⁴ ZIV-om se, inače, određuju

⁶⁴ Ex HR Herceg-Bosna preuzela je ZIV Zakonom o preuzimanju Zakona o izvršnom postupku (Narodni list HRH-B, 26/95.).

pravila po kojima sud postupka radi prinudnog izvršenja sudske odluke koja glasi na ispunjenje obveze, te radi osiguranja potraživanja (čl. 1.). Treba napomenuti da je u završnoj fazi postupak donošenja Zakona o ovršnom postupku Federacije, kojim će se urediti postupak po kojemu sudovi Federacije provode prisilno ostvarenje tražbina na temelju ovršnih i vjerodostojnih isprava, te osiguranje tražbine, ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Inače, kao temelj za izradu toga zakona poslužio je Ovršni zakon Republike Hrvatske donesen 1996. godine. Smatralo se kako je hrvatski Ovršni zakon moderno koncipiran, "te da će ubrzati i pojednostavniti postupak ovrhe i osiguranja, rizik provedbe ovrhe i nekih oblika osiguranja prebaciti na ovršenika, balansirajući princip zaštite obje stranke u postupku, a ne primarno ovršenika, što je karakteristika sadašnjeg zakona".⁶⁵

5. Zakon o stečajnom postupku

Stečajni postupak provodi se radi skupnog namirenja vjerovnika stečajnog dužnika, unovčenjem njegove imovine i podjelom prikupljenih sredstava vjerovnicima. Stečajni postupak provodi se nad dužnikom koji je trajnije nesposoban za plaćanje ili je preza-dužen, pa i drugim slučajevima predviđenim zakonom. Uvjeti za provođenje i postupak stečaja, prinudnog poravnjenja u stečaju i likvidacije pravnih osoba u Federaciji uređeni su odredbama Zakona o stečaju i likvidaciji (Službene novine FBiH, 23/98.; dalje: ZSL). ZSL je stupio na snagu 19. lipnja 1998. godine. Stečajni postupak mogu pokrenuti vjerovnik/ci, ali i dužnik (čl. 5.), a stečajni postupak provodi županijski sud (čl. 8.). Federalni sud isključivo je nadležan za provođenje stečajnog postupka i likvidacije protiv dužnika koji ima sjedište na teritoriju Federacije. Odluke federalnog stečajnog suda odnose se na cjelokupnu imovinu dužnika, koja se nalazi u BiH ili u inozemstvu. Za unovčavanje imovine stečajnog dužnika mjerodavno je pravo države u kojoj je otvoren postupak stečaja, a za diobu imovine mjerodavna su prava država na kojima se temelje zahtjevi vjerovnika prema dužniku (čl. 143.). Stečajni postupak je hitan. Osim organa stečajnog postupka, uvjeta za pokretanje i tijeka stečajnog postupka ZSL sadrži i odredbe o pravnim posljedicama otvaranja stečajnog postupka (čl. 55.-84.), prijavljivanju potraživanja (čl. 85.-91.), konverziji dugova ili prodaji dužnika (čl. 92.-95.), unovčenju imovine dužnika (čl. 96.-101.), namirenju vjerovnika (čl. 102.-113.), zaključenju stečajnog postupka (čl. 114.-115.), upisu u sudski registar (čl. 116.); prinudnom poravnjenju u stečaju (čl. 117.-134.), likvidaciji (čl. 135.-141.), sukobu zakona i nadležnosti (čl. 142.-146.), kaznene odredbe (čl. 147.-151.), te prijelazne i završne odredbe (čl. 152.-155.).

6. Zakon o Vrhovnom sudu Federacije BiH

a/ **Zakon o Vrhovnom sudu** (Službene novine Federacije BiH, 2/95., 4/95. i 9/96.) donijela je Ustavotvorna skupština Federacije 16. siječnja 1995., a primjenjuje se od 1. ožujka 1995. godine. Normirajući nadležnost Vrhovnog suda Federacije (dalje: Vs),

⁶⁵ Obrazloženje Zakona o ovršnom postupku, str. 121.-122.

Ustav Federacije⁶⁶ i ZPP, definiraju Vs kao najviši žalbeni sud u Federaciji, koji obavlja sudsku funkciju u okviru prava i dužnosti utvrđenih federalnim Ustavom, ZPP-om i drugim federalnim zakonima. Vs je u obavljanju sudske funkcije samostalan i neovisan i sudi na temelju Ustava, zakona i drugih propisa Federacije. Sjedište Vs je u Sarajevu. Vs ima pravo i dužnost da "u okviru svojih funkcija, na vlastitu inicijativu ili zahtjev, obavještava federalni Parlament i Vladu o primjeni zakona i drugih federalnih propisa te o potrebi donošenja, mijenjanja ili dopune tih propisa, kao i o drugim pitanjima koja se odnose na primjenu zakona i drugih propisa Federacije". (ZPP, čl. 3.) Vs prati i proučava probleme sudske prakse koji se odnose na prijam zakona i drugih federalnih propisa, te u svrhu ostvarivanja te funkcije može od sudova u županijama tražiti potrebne obavijesti. Nadležnost i organizacija Vs Federacije propisana je u članku IV. C. 4. 14. Ustava Federacije.⁶⁷ U okviru svojih kasacijskih i apelacijskih ovlaštenja Vs odlučuje, pod uvjetom i na način utvrđen federalnim zakonom, o žalbama na odluke županijskih sudova o pitanjima koja se odnose na Ustav, zakone i druge federalne propise, osim onih iz nadležnosti Ustavnog suda Federacije i Suda za ljudska prava Federacije (i te odluke posebno su obvezujuće za stranke u postupku, pa i za sud na čije je odluke žalba izjavljena); o drugim redovitim i izvanrednim pravnim lijekovima, ako je to određeno federalnim zakonom; o zakonitosti konačnih upravnih akata državnih tijela Federacije, ako federalnim zakonom nije drukčije uređeno; rješava sukobe o mjerodavnosti između županijskih sudova, ako federalnim zakonom nije drukčije uređeno; odlučuje o prenošenju mjesne nadležnosti s jednog županijskog suda na drugi županijski sud; odlučuje o razrješenju sudaca županijskog suda konsenzusom sudaca; predlaže Ustavnom sudu pokretanje postupka za ocjenjivanje ustavnosti zakona i drugih propisa Federacije, pa i drugih ustavnih pitanja koja se pojave u tijeku postupka pred sudom; obavlja i druge poslove koji su mu stavljani u nadležnost federalnim zakonom (čl. 13.). Isto tako, Vs Federacije će predložiti Ustavnom sudu Federacije pokretanje postupka za ocjenjivanje ustavnosti zakona i drugih propisa Federacije, pa i drugih ustavnih pitanja koja se pojave u postupku pred Vs Federacije. Ako ocijeni da federalni zakon nije u skladu s Ustavom Federacije, Vs će zastati s postupkom i predložiti Ustavnom sudu pokretanje postupka za ocjenjivanje ustavnosti toga zakona.⁶⁸ Ustav Federacije, vidjeli smo, u posebnoj točki 4. čl. IV.C. normira sastav i nadležnost Vs. Ustavnim je odredbama predviđeno da se broj sudaca Vs potanje utvrđuje zakonom. Razrađujući tu ustavnu odredbu, Zakon o Vrhovnom sudu Federacije⁶⁹ ističe da se u Vs imenuje 17 sudaca, od čega jednak broj Bošnjaka i Hrvata i odgovarajuća zastupljenost ostalih (čl. 36.). Suce imenuje predsjednik Federacije uz suglasnost dopredsjednika Federacije i uz potvrdu većine zastupnika u Domu naroda. Sudac u službi može biti do navršanih 70 godina, ako ne podnese ostavku ili ne bude razriješen.

⁶⁶ Članak IV.C.15.(1) Ustava Federacije.

⁶⁷ Usp. Tadić, M., *Osobnosti Ustava Federacije Bosne i Hercegovine u oblasti državne uprave i pravosuđa*, Pravna misao, XXV, 1994., 1-6, str. 3.-8.

⁶⁸ Članak 15. Zakona o Vrhovnom sudu Federacije.

⁶⁹ Zakon o Vrhovnom sudu Federacije (Službene novine Federacije BiH, 2/96.).

b/ Sukladno odredbama čl. 33. st. 2. Zakona o Vs Federacije, ministar pravde donio je Pravilnik o unutarnjem poslovanju Vs Federacije, koji je stupio na snagu 18. lipnja 1996. godine. Pravilnikom se propisuju osnove organiziranja i poslovanja Vs kako bi Vs svoju funkciju mogao ostvarivati zakonito, blagovremeno i učinkovito, i tako strankama omogućiti da na brz i djelotvoran način ostvare prava koja im po zakonu pripadaju, odnosno da izvrše svoje obveze (Pravilnik, čl. 1. i 2.).⁷⁰

7. Odvjetništvo

Organizacija i djelovanje odvjetništva na području Federacije još uvijek je regulirana posebnim republičkim Zakonom o advokaturi bivše SRBiH (Službeni list SRBiH, 34/89. i 27/91.). Zakonom o advokaturi odvjetništvo je definirano kao samostalna društvena služba (čl. 2.), čija djelatnost obuhvaća: davanje pravnih savjeta, sastavljanje podnesaka i isprava, zastupanje stranaka pred sudovima i drugim državnim organima, zastupanje stranaka u njihovim pravnim poslovima i odnosima s drugim osobama, te obavljanje drugih poslova pravne pomoći (čl. 3.). Donošenjem Ustava Federacije i ustava 10 županija bitno je izmijenjena organizacija pravosuđa te je nužno uskladiti i odvjetničku službu s pravnim sustavom Federacije, koji je utemeljen na decentralizaciji vlasti. Na području Federacije trenutno djeluju dvije odvjetničke komore: Odvjetnička komora Mostar i Advokatska komora Sarajevo. Stoga je nužno posebnim federalnim zakonom urediti opća načela odvjetništva i dostupnost odvjetnicima obavljanja odvjetničke djelatnosti na teritoriju cijele Federacije, bez obzira u kojoj su odvjetničkoj komori upisani. U tom smislu u tijeku je postupak donošenja Zakona o osnovama odvjetništva u Federaciji. Spomenutim bi se zakonom uredile samo osnove organiziranja odvjetnika i položaj odvjetnika, a sva druga pitanja koja nisu predviđena tim zakonom bila bi uređena županijskim zakonima. Prema nacrtu Zakona o osnovama odvjetništva, pravo na obavljanje odvjetničke djelatnosti na teritoriju Federacije imali bi, uz ispunjavanje ostalih uvjeta, samo državljani Federacije (čl. 14.). Odvjetnik, koji je upisan u imenik odvjetnika u bilo kojoj odvjetničkoj komori u BiH, a možemo zaključiti i u RS, imao bi pravo obavljati svoju dužnost na cijelom teritoriju Federacije i BiH bez dodatnih ograničenja i uvjeta. Odvjetnici i odvjetnički vježbenici iz drugih država mogu obavljati zastupanje na teritoriju Federacije uz uvjet reciprociteta, ako zakonom BiH ili međunarodnim ugovorom nije drukčije određeno.

8. Javno bilježništvo

U okviru pravne reforme u brojnim državama Srednje i Istočne Europe nova je ili je ponovno uvedena Služba javnog bilježnika. Pri tome se novo javnobilježničko pravo država, kao što su, primjerice, u Hrvatskoj i Sloveniji, usmjerava i oslanja na

⁷⁰ Treba napomenuti da je u tijeku postupak donošenja i Zakona o sudskim taksama u postupku pred Vs Federacije. Kako su u međuvremenu županije donijele, ili je postupak donošenja u tijeku, zakone o sudskim pristojbama za postupak koji se vodi pred općinskim i županijskim sudovima, ukazala se potreba za donošenjem spomenutog zakona kako bi se zaokružio sustav sudskih pristojbi u Federaciji. Visina pristojbe za pojedine radnje utvrđivala bi se pristojbenom tarifom, koja bi bila sastavni dio zakona.

njemačko pravo.⁷¹ Profesiji javnog bilježnika pridaje se posebno značenje i u Federaciji i već je neko vrijeme u zakonskoj proceduri prijedlog Zakona o javnim bilježnicima Federacije (dalje: ZJB). Donošenjem ZJB i konstituiranjem posebne Javne službe javnog bilježništva stvorili bi se uvjeti za brže i uspješnije ostvarivanje prava i dužnosti građana, pravnih osoba i drugih institucija, te bi došlo do određenog rasterećenja, među ostalim, i sudskih organa od određenih pravnih poslova koje bi javni bilježnici mogli obavljati uspješnije.⁷² Kada stupi na snagu, ZJB-om će se urediti ustrojstvo, ovlasti, način rada i druga pitanja od značenja za rad javnog bilježništva na teritoriju Federacije. Za nas je posebno značajno da će javni bilježnici moći po nalogu suda obavljati određene radnje predviđene zakonom, primjerice popis i pečaćenje ostavinske imovine i stečajne mase, procjenu i javnu prodaju (dražbu) pokretnih stvari i nekretnina u izvanparničnom postupku, osobito dobrovoljnih prodaja, provedbu rasprave o razdiobi prodajne cijene u ovršnom postupku (Prijedlog ZJB, čl. 44. i 45.). Predviđeno je da se ZJB počne primjenjivati tek krajem 2000. godine, jer se do tada trebaju stvoriti sve pravne pretpostavke za početak rada javnih bilježnika, posebno konstituiranje i početak rada svih županijskih organa uprave i županijskih sudova u skladu s odredbama Ustava Federacije.

9. Zakon o Federalnom pravobraniteljstvu

Federalno pravobraniteljstvo je državni organ koji poduzima mjere i pravna sredstva u svrhu zaštite imovine i imovinskih interesa Federacije, te obavlja druge poslove određene federalnim zakonom. Zakonom o Federalnom pravobraniteljstvu (Službene novine Federacije BiH, 2/95. i 12/98.) uređene su temeljne oznake, ovlasti, djelokrug, ustrojstvo, sredstva za rad i druga pitanja od značenja za funkcioniranje toga državnog tijela. Za nas je posebno značajno da djelokrug Federalnog pravobraniteljstva obuhvaća i: poslove pravne zaštite imovine i imovinskih interesa Federacije, njezinih organa, drugih državnih tijela i fondova koji su pravne osobe, a financiraju se iz federalnog proračuna, ili u odnosu na njih Federacija vrši osnivačka prava, poslove pravne zaštite imovine i imovinskih interesa javnih poduzeća i drugih pravnih osoba koje osniva Federacija, ako je to aktom o osnivanju predviđeno, poslove zastupanja Federacije pred inozemnim sudovima, arbitražama, ako federalna Vlada drukčije ne odluči (čl. 8. i 9.). Usto, federalni pravobranitelj može zastupati županijsko ili općinsko pravobraniteljstvo pred inozemnim sudovima, arbitražama, ako one to zastupanje zatraže i ako je to predviđeno županijskim zakonom, te ako to nije zabranjeno propisima strane zemlje. Kad je na to ovlašteno federalnim zakonom, Federalno pravobraniteljstvo poduzima pravne radnje i pravna sredstva radi zaštite vlasništva Federacije pred sudovima i pri tome ima položaj i prava stranke u postupku (čl. 12.), te može poduzimati sve radnje koje poduzima stranka u postupku (čl. 11.). Ako treba, na temelju zakona, zastupati stranke čiji su interesi u suprotnosti, a jedna od njih je Federacija, tada će zastupati Federaciju (čl. 13.). Za radnje poduzete u zastu-

⁷¹ Usp. Schallast, C., *Pravna pitanja uz pristupanje profesiji javnog bilježnika*, Pravna misao, XXIX., 1998., 5-6, str. 26.-33.

⁷² Vidi Obrazloženje Zakona o javnim bilježnicima, str. 43.

panju pred sudovima Federalno pravobraniteljstvo ima pravo na naknadu troškova prema tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, a ostvarena sredstva prihod su proračuna Federacije (čl. 42.). Funkciju Federalnog pravobraniteljstva obavlja federalni pravobranitelj, koji ima zamjenike, čiji broj utvrđuje Vlada na prijedlog ministra pravosuđa Federacije. Federalnog pravobranitelja i njegova zamjenika imenuje i razrješava predsjednik federalne Vlade uz suglasnost njegova zamjenika i uz potvrdu Parlamenta Federacije BiH. Zakon o Federalnom pravobraniteljstvu stupio je na snagu 19. veljače 1995., a počeo se primjenjivati od 1. ožujka 1995. godine.

10. Zakon o Federalnom tužilaštvu

Reorganizacija pravosuđa, koja je u tijeku u BiH, u širem smislu obuhvaća i druge organe koji sudjeluju u obavljanju sudske funkcije, među ostalim i tužilaštvo. Za razliku od ranijeg ustavnog sustava, tužiteljstvo nije više ustavna kategorija, već je predviđeno samo Zakonom o Federalnom tužilaštvu (Službene novine FBiH, 2/95.), koji Federalno tužiteljstvo definira kao samostalno državno tijelo, koje u okviru prava i dužnosti Federacije poduzima zakonom određene mjere u pogledu gonjenja počinitelja kaznenih djela i privrednih prijestupa, ulaže pravna sredstva radi zaštite zakonitosti i vrši druge poslove određene federalnim zakonom (čl. 1.). Za nas je posebno značajno da je federalni tužitelj ovlašten u parničnom, izvanparničnom i ovršnom postupku ulagati pravna sredstva radi zaštite zakonitosti pred Vs, te poduzimati radnje i pred drugim sudovima Federacije, za čije je vršenje ovlašten federalnim zakonom (čl. 14.). Federalni tužitelj ovlašten je zatražiti odgađanje ili prekidanje provođenja ovrhe na temelju ovršne sudske odluke, ako je ta odluka protivna federalnom zakonu ili međunarodnom ugovoru, a njezinim bi izvršenjem mogle nastupiti neotklonjive štetne posljedice. Prekid odnosno odgađanje izvršenja odluke traje do donošenja odluke o pravnom sredstvu federalnog tužitelja (čl. 15.). Odluka o odgađanju odnosno prekidanju izvršenja prestaje važiti ako federalni tužitelj u roku od 30 dana po primitku odluke ne upotrijebi pravno sredstvo.

Zakon o Federalnom tužilaštvu stupio je na snagu 19. veljače 1995., a primjenjuje se od 1. ožujka 1995. godine. Novim ustavnopravnim definiranjem sustava sudske vlasti i njezinim razgraničenjem između Federacije i županija sužena je nadležnost Vs Federacije i, analogno tome, Federalnog tužiteljstva u korist županijskih (kantonalnih) sudova i tužiteljstava.⁷³

IV. Županijski i općinski propisi

Ustav Federacije, 30. ožujka 1994. godine, koji je utemeljen na odredbama Washingtonskog sporazuma, 29. veljače 1994. godine, određuje bitna obilježja Federacije BiH. Prema odredbama Ustava, građani i narodi svoja prava ne ostvaruju samo u Federaciji BiH nego i u županijama i jedinicama lokalne samouprave. Podjela nadležnosti

⁷³ Tako i potanje: Mutapčić, D., *Reorganizacija javnog tužilaštva*, Pravna misao, XXVII., 1996., 1-4, str. 89.-92.

između federalnih i županijskih vlasti sadrži pretpostavljenu i samostalnu nadležnost županije. Naime, županije imaju ovlast reguliranja svih odnosa koji nisu izrijeком povjereni federalnoj vlasti i time se određuju temeljni obrisi zakonodavne nadležnosti županije (Ustav Federacije, čl. 4.). Županije, dakle, uređuju materiju koja nije načelom pozitivne enumeracije rezervirana kao isključiva nadležnost Federacije. Zajednička ili mješovita nadležnost ogleda se u tome što Federacija i županije mogu donositi svoje zakone o istoj materiji. Dakle, ista materija uređuje se zakonom Federacije i zakonima županija tako da Federacija donosi okvirni zakon na temelju kojega županija donosi svoje zakone, jer postoje područja koja su nesumnjivo od zajedničkog interesa za Federaciju i županije. Federalni Ustav uređuje temeljna načela organizacije vlasti u županijama, a županije imaju pravo svojim ustavom utvrditi organizaciju vlasti na području županije. Skupština (sabor) županije glavni je nositelj zakonodavnih ovlasti u županiji. Ona samostalno donosi zakone, planske i druge akte i mjere, a njezine nadležnosti obuhvaćaju, među ostalim, izbor i razrješenje sudaca županijskog suda, utvrđivanje nadležnosti sudova odnosno donošenje zakona iz područja utvrđivanja nadležnosti županijskih i općinskih sudova, te propisivanje pravila o unutarnjoj organizaciji i upravljanju u sudovima županije i općina. Organizacija i nadležnost *pravosudnih tijela* uređeni su ustavima županija. Federalni Ustav utvrđuje samo načela organizacije, funkcioniranje i položaj pravosudnih tijela radi očuvanja ustavnog sustava u području razgraničenja državne vlasti. Potanja razrada pravosudnog sustava prepuštena je županijskim ustavima i zakonima. Na taj način je omogućeno županijama unutar Federacije da, s obzirom na njihove posebnosti, svojim zakonima normiraju i izgrade takav pravosudni sustav sudova koji će najbolje odgovarati njihovim potrebama. Govoreći o organizaciji sudstva u županiji, Ustav Federacije ističe da "svaka županija ima sudove kojih je nadležnost prizivna u odnosu na općinske sudove, a prvostupanjska u predmetima koji nisu u nadležnosti tih sudova, odnosno kako je predviđeno zakonom" (čl. 11. st. 1. glava V.). Time je stvorena obveza svim županijama da formiraju svoje sudove. Tog ekskluzivnog prava nije se odrekla niti jedna županija. Ustav Federacije predviđa i postojanje općinskih sudova,⁷⁴ tako da na prostoru jedne županije postoji mogućnost ustrojavanja županijskih sudova i općinskih sudova. Ustav Federacije ističe da županija ima *sudove*, a ne *sud*, ukazujući na mogućnost da se na području jedne županije ustroji više sudova koji imaju izvornu nadležnost u stvarima koje ne spadaju u nadležnost općinskih sudova. Time se otvara prostor za osnivanje drugih županijskih sudova posebne nadležnosti. Ustav Federacije uređuje pitanje nadležnosti općinskih sudova tako da utvrđuje izvornu nadležnost općinskih sudova u svim građanskim stvarima, osim ako se dio te izvorne nadležnosti ne prenese na neki drugi sud na temelju odredaba federalnog Ustava, županijskog ustava, federalnih ili županijskih zakona.⁷⁵

⁷⁴ Članak VI.7.(1) Ustava Federacije.

⁷⁵ Članak VI.7.(1) Ustava Federacije.

V. Umjesto zaključka

U nemogućnosti da prikažemo pravne izvore građanskog procesnog prava koje su, u okviru svoje nadležnosti, donijele sve županije, ograničit ćemo se samo na kratak prikaz stanja u Županiji zapadnohercegovačkoj (dalje: ŽZH).

Ustavom ŽZH (koji je donesen 26. ožujka 1996. godine, a objavljen u Narodnim novinama Županije zapadnohercegovačke, 1/96.) uređeni su: uspostava županije, ljudska prava i temeljne slobode, ovlasti i ustroj županijske vlasti, ustroj općinske vlasti, pitanje ustavnih amandmana, te problematika donošenja i stupanja na snagu Ustava i prijelazna rješenja. Za nas su značajne odredbe na temelju kojih je biranje sudaca *Županijskog suda* i utvrđivanje nadležnosti Županijskog i općinskih sudova u djelokrugu županijske Skupštine (čl. 26., točka c. i d.). Župan je, pak, odgovoran za predlaganje sudaca Županijskog suda i osiguranje izvršavanja odluka Županijskog suda i sudova Federacije (čl. 36., točka c. i h.). Prema odredbama Ustava, sudbena vlast u ŽZH je samostalna i neovisna, a obavljaju je županijski i općinski sudovi (čl. 45. i 46.). Suce Županijskog suda predlaže župan iz reda uglednih pravnika, a bira ih, kao što smo vidjeli, Skupština. Ustavom je zajamčena javnost postupka i jednakost svih stranaka u sudskim postupcima (čl. 47. i 48.). Odluke Županijskog suda donijete po žalbama na odluke općinskih sudova konačne su i obvezujuće. Suce *općinskih sudova* imenuje predsjednik Županijskog suda nakon konzultiranja s općinskim načelnikom (čl. 74. u svezi s čl. 70., točka e.). Općinski sudovi osnivaju se zakonom Županije i imaju izvornu nadležnost za sve građanske stvari, osim ako ustavima ili zakonima dio izvorne nadležnosti nije prenijet na neki drugi sud (čl. 74.).

Zakonom o sudovima (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 5/96.) utemeljuju se sudovi ŽZH, utvrđuje njihov djelokrug, način izbora sudaca i druga pitanja od značenja za rad sudova u ŽZH. Prema odredbama zakona, u građanskim predmetima općinski sudovi sude u sporovima: o građanskopravnim zahtjevima, ako za pojedine vrste sporova nije zakonom propisana nadležnost drugog suda, sporovima zbog smetanja posjeda, o stvarnim i osobnim služnostima, iz najamnih, zakupnih i stambenih odnosa, o utvrđivanju ili osporavanju očinstva ili majčinstva, o postojanju ili nepostojanju braka, poništenju braka ili razvodu braka, o uzdržavanju, čuvanju i odgajanju djece, o radnim sporovima (čl. 22.). Općinski sudovi rješavaju izvanparnične i ovršne predmete, ako rješavanje tih predmeta nije povjereno drugom sudu. Kako nisu ustrojeni trgovački sudovi, sude i u privrednim sporovima, plovidbenim sporovima i sporovima iz intelektualnog vlasništva. Županijski sud *odlučuje* o žalbama protiv odluka općinskih sudova, rješava o sukobu i delegiranju mjesne nadležnosti, sprovodi stečajni postupak, vodi određene registre, rješava o priznanju i izvršenju odluka stranih sudova,⁷⁶ te obavlja druge poslove određene zakonom (čl. 24.).

Zakonom o Javnom tužiteljstvu (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 5/96.) određene su ovlasti, ustroj i djelokrug poslova toga državnog tijela, te prava i dužnosti javnih tužitelja. U parničnom, izvanparničnom i ovršnom postupku Javno tužiteljstvo poduzima radnje i obavlja druge poslove za koje je ovlašteno zakonom.

⁷⁶ Zanimljivo je da odluke sudova donijete u Republici Srpskoj imaju važnost i izvršive su na teritoriju ŽZH pod uvjetom uzajamnosti (čl. 14. st. 2.).

Zakon o Javnom pravobraniteljstvu (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 5/96. i 14/98.) sadrži temeljne odredbe o Javnom pravobraniteljstvu, koje definira kao državno tijelo koje poduzima mjere i pravna sredstva radi pravne zaštite imovine i imovinskih interesa ŽZH. Pri tome je ovlašteno ulagati pravna sredstva i zastupati Županiju u svim sudskim postupcima. U obavljanju poslova zastupanja Javno pravobraniteljstvo je ovlašteno poduzimati sve radnje koje poduzima i stranka u postupku (čl. 14.).

U postupku pred sudovima Županije plaćaju se sudske pristojbe u skladu s odredbama **Zakona o sudskim pristojbama** (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 2/97.) i u visini utvrđenoj Tarifom sudskih pristojbi, koja je sastavni dio Zakona.

Od važnijih podzakonskih akata Županije iz područja građanskog procesnog prava ponajprije treba spomenuti **Pravilnik o unutarnjem poslovanju sudova** (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 1/98.), kojim se opsežno i potanko uređuje organizacija i način unutarnjeg poslovanja u sudovima (sudska uprava, unutarnje ustrojstvo, komuniciranje sa strankama i drugim osobama i tijelima, tijek sudskog rada, upisnici i pomoćne knjige, financijsko i materijalno poslovanje). Pravilnik u svom prilogu sadrži obrasce upisnika imenika, kontovnika, dodatnih knjiga i obveznih štambilja. Pravilnik je stupio na snagu 3. veljače 1998. godine, a danom početka njegove primjene na teritoriju ŽZH prestao se primjenjivati dotadnji Pravilnik o unutarnjem poslovanju sudova (Narodni list HRH-B, 4/95.).

Pravilnik o naknadi troškova u sudskom postupku (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 9/98.) utvrđuje naknade koje stranke plaćaju za službene izlaske sudaca i ostalih djelatnika suda u parničnom, izvanparničnom i izvršnom postupku, naknadu troškova koja pripada svjedocima, stručnim i drugim osobama kad na poziv suda ili na temelju odluke suda sudjeluju u sudskom postupku, te uvjete i način korištenja tih sredstava.

Pravilnikom o programu pripravničkog staža u pravosudnim tijelima Županije zapadnohercegovačke (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 9/98.) propisan je način osposobljavanja pripravnika, diplomiranih pravnika, koji se primaju na rad u sudovima i tužiteljstvu ŽZH ili se primaju na praksu u pravosudnim tijelima kao volonteri radi stjecanja uvjeta za polaganje pravosudnog ispita.

U **Pravilniku o orijentacijskim mjerilima za utvrđivanje potrebnog broja sudaca i ostalih djelatnika u redovnim sudovima** (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 5/97.) propisuje se potreban broj sudaca, a na temelju njih i potreban broj ostalih djelatnika u redovitim sudovima (u općinskim i Županijskom), koji se utvrđuje na temelju opsega poslova koje sudove treba urediti u jednoj godini, a koji se izražava brojem predmeta.

Županijski Poslovnik o uvjetima za obavljanje poslova vještačenja (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 5/97.) propisuje uvjete koje moraju ispunjavati fizičke ili pravne osobe koje u sudskom postupku obavljaju poslove vještačenja, njihova prava i dužnosti, opće uvjete za osnivanje ustanova za obavljanje poslova vještačenja i njihova prava i dužnosti, visinu nagrade i naknade troškova za rad vještaka, kad to posebnim propisom nije drukčije određeno. Uvjeti koje moraju ispunjavati osobe, koje se postavljaju za stalne sudske tumače, postupak postavljanja, njihova prava i dužnosti te druga pitanja od značaja za rad sudskih tumača uređeni su **Pravilnikom o uvjetima za obavljanje poslova sudskog tumača** (Narodne novine Županije zapadnohercegovačke, 5/97.).

New Civil Procedural Law in the Federation of Bosnia and Herzegovina (Legal Sources)

Summary

The fact of the constituent independence of the Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina, and its subsequent Dayton rearrangement into the State of Bosnia and Herzegovina has caused a number of various legal consequences. This is naturally reflected in the area of the civil procedural law. It is important to state that the BH Constitution gives the entities and their lower units considerable legislative mandate in the area of the civil procedural law as well. Through the work the authors pointed out the valid legal sources of the civil procedural law in the Federation of Bosnia and Herzegovina; and the new solutions from the Law in Civil Procedure of the Federation of Bosnia and Herzegovina are elaborated in particular.